

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné výchovy

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Sochařská výzdoba pražského metra mezi lety 1974 až 1989 a její přesah
do dnešní doby

Sculptural decoration of Prague's underground stations between 1974 and
1989 and its overlap today

Kristýna Pokorová

Vedoucí práce: Mgr. Vendula Fremlová, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Dějepis – Výtvarná výchova

Čestné prohlášení

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Sochařská výzdoba pražského metra mezi lety 1974 až 1989 a její přesah do dnešní doby potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 10.7.2023

Děkuji své vedoucí práce Mgr. Vendule Fremlové, Ph.D. za za její odborné vedení a trpělivost.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá sochařstvím v pražském metru jako součástí umělecké výzdoby a koncepce veřejného prostoru. Práce se zaměřuje především na linku A, která představuje nejrepresentativnější vzorek dobového umění. Cílem je prozkoumat úlohu sochařství v celkové koncepci výzdoby metra a jeho změny v průběhu dějin. Důraz je kladen na ikonografii sochařských prací a jejich vztah k soudobému umění.

Text se také zaměřuje na možnosti didaktické transformace tohoto tématu do výuky pro žáky 2. stupně základní školy s využitím konkrétního příkladu na stanici metra Želivského.

KLÍČOVÁ SLOVA

Metro, propaganda, socialismus, sochařství, veřejné umění, socialistický realismus.

ABSTRACT

This bachelor's thesis deals with sculpture in the Prague subway as part of the artistic decoration and concept of public space. Primarily, it is focused on line A, which represents the most representative sample of contemporary art. The aim is to investigate the role of sculpture in the overall concept of subway decoration and its changes throughout history. Emphasis is placed on the iconography of sculptural works and their relationship to contemporary art.

The thesis is also focused on the possibilities of didactic transformation of this topic into teaching for 2nd grade primary school pupils using a illustrative example at the Želivského subway station.

KEYWORDS

Metro, propaganda, socialism, sculpture, public art.

Obsah

ÚVOD	2
1 Československé sochařství v období výstavby metra	7
2 Linka A	11
2.1 Výtvarné pojetí stanic.....	11
2.2 Charakteristika sochařské výzdoby na lince A.....	13
2.3 Sochařská díla	14
2.3.1 Rodina (1977).....	15
2.3.2 Fontánka (1990)	20
2.3.3 Husitství	21
2.3.4 Kalich (1980)	22
2.3.5 Král Jiří z Poděbrad (1980).....	23
2.3.6 Sjednocená Evropa (1981).....	23
2.3.7 Alegorie míru (též „Mír“ nebo „Dívka s holubicí“, 1979).....	26
2.3.8 Busty Vladimíra Lista a Bohumila Belady (1992).....	28
2.3.9 Kopie barokních soch ve stanici Malostranská (1978)	28
2.3.10 Rex MLXXXV (1978)	29
2.3.11 Ruce, státní znak, heslo (1978)	31
2.3.12 Portrét Vladimíra Iljiče Lenina (1978).....	31
3 Další linky metra	34
3.1 Linka B.....	34
3.2 Linka C.....	37
3.3 Linka D.....	40

4 Pedagogické využití sochařské výzdoby pražského metra pro žáky 2. stupně ZŠ	42
ZÁVĚR	47
LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE.....	51

ÚVOD

Pražské metro, budované od sklonku šedesátých let doposud představuje nejen významnou komunikační tepnu a inženýrské dílo. Jeho stanice jsou dokladem chápání uměleckého pojetí veřejného prostoru, jak se vyvíjelo v posledním více než půlstoletí. Ve většině tohoto období bylo do výtvarného pojetí metra výrazně investováno, jak odpovídá významu podzemní dráhy metropole státu (dostí smutnou výjimkou jsou devadesátá léta). V sedmdesátých a osmdesátých letech se stanice projektovaly jako gesamtkunstwerk¹, dílo na jehož estetickém výrazu se společně podílela architektura, sochařství, malířství (většinou jeho mozaikářské odvětví), umělecké řemeslo, typografie (speciálně vyvinutý typ písma „Metron“), umělecky orientovaná práce s osvětlením atd. Některé stanice využil vládnoucí komunistický režim k sebepropagaci, ale např. trasu A, vedenou historickým centrem a sloužící i reprezentaci státu navenek (turistický ruch) se těchto tendencí podařilo téměř uchránit.² V devadesátých letech došlo ke komercializaci prostorů stanic a jejich deideologizaci. Obojí zanechalo v uměleckém působení prostorů hluboké rány. Často byla díla s explicitní komunistickou symbolikou ponechána na místě a odstraněna jiná, kvalitní, ovšem bránící obchodnímu využití volné plochy stanice.³ Architektonickou harmonii prostor rozrušily vestavby stánků a drobných provozoven a četné reklamní plochy.

Jedinými částmi areálů stanic, které tento trend téměř nezasáhl zůstala nástupiště omezující vliv nové doby provozními důvody. Teprve v současnosti se do nově budovaných stanic metra umělecké ambice vracejí, omezeny ovšem rozpočtem. Nejnovější stanice slouží spíše dopravní obslužnosti místních částí, zpravidla se nenacházejí v turisticky

¹ Dílo, které spojuje více druhů umění současně.

² CHARVÁT, Štěpán. Historie pražského metra. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-01-17]. Dostupné z: <http://metroart.cz/Historie.html>.

³ CHARVÁT, Štěpán. Historie pražského metra. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-01-17]. Dostupné z: <http://metroart.cz/Historie.html>.

exponovaných oblastech, takže nemají reprezentační význam stanic v historickém jádru Prahy a investice do umění vyvolávají kontroverze.⁴

Pražské metro jako umělecké dílo by si zasloužilo rozsáhlé badatelské zpracování a pokud možno i obnovu. S tou by především souviselo vytěsnění s dopravou nesouvisejícího komerčního provozu a reklamy, což je ovšem málo pravděpodobné.

Tento text se z kapacitních důvodů bude zabývat pouze jedním z prvků umění ve stanicích podzemní dráhy, a to sochařstvím, půjde o volnou sochu a vysoký reliéf. V metru je také řada děl nízkého reliéfu kvalit spíše malířských (např. „Rostlinné motivy“ ve stanici Flora od Petra Svobody, abstraktní nástěnná plastika od L. Dydka a F. Bílka ve stanici Můstek (A) aj.), která však nebude tato práce reflektovat. Zaměří se zejména na linku „A“ jako na trasu zahrnující kvantitativně i kvalitativně nejreprezentativnější vzorek dobového umění. Bude se zabývat především uměleckými díly vytvořenými do roku 1989. Tedy v době, kdy stanice metra tvořily již zmíněný *gesamtkunstwerk*. Nevynechá ovšem ani v názvu práce uvedený „přesah do dnešní doby“. Tímto souslovím se rozumí osud umělecké výzdoby v poměrech po roce 1990 i nejnovější snahy navázat na koncem dvacátého století opuštěnou tradici umělecké výzdoby stanic.

Na základě uměleckohistorického rozboru dochovaných a významných zaniklých děl a jejich kvalitativní analýzy se pokusím zodpovědět následující otázky:

- Jakou úlohu hrálo sochařství v celkové koncepci výzdoby pražského metra a jak se tato úloha měnila v průběhu dějin?
- Jaká byla a jak se měnila v souvislosti s historickým vývojem ikonografie sochařských prací v prostorách metra?

Jako primární zdroj poslouží v první řadě samotná sochařská díla. Dále pak relevantní literatura k tématu. Vzhledem k tomu, že klasické odborné literatury k tématu existuje poměrně málo a zároveň jde o věc, přitahující laické zájemce, budou užity i „fanouš-

⁴ LEDERER, Benedikt. Výzdoba stanic metra D může vyjít na půl miliardy. *Pražský deník* [online]. 2017, 2017(31. 1.), 1 [cit. 2022-01-17]. Dostupné z: https://prazsky.denik.cz/zpravy_region/vyzdoba-stanic-metra-d-muze-vyjit-na-pul-miliardy-20170131.html.

kovské“ weby.⁵ Jakkoliv se k tomuto zdroji informací musí badatelsky přistupovat se zvýšenou opatrností, byla by chyba je nevyužít, neboť poskytují řadu jinak obtížně dostupných informací.

Vzhledem k propagandistickému významu, který byl projektu metra vzhledem k jeho jedinečnosti a důležitosti přičítán, bylo možno předpokládat, že mu doboví novináři věnovali dosti prostoru a neopomenuli ani jeho uměleckou stránku. Při studiu dobového tisku však bylo, poměrně překvapivě, zjištěno, že se sice hojně psalo o otvírání jednotlivých tras, avšak o výtvarných realizacích v metru se tisk zmiňoval jen okrajově.

Důležitým zdrojem informací o uměleckých dílech v metru jsou některé weby. Bohužel zatím neexistuje takový, který by vyhovoval nárokům kladeným na odbornou literaturu, tedy především měl poznámkový aparát. K nejkvalitnějším patří web „Metroart“⁶ a „Vetřelci a volavky“. První jmenovaný se zabývá komplexně uměním v metru. Vznikl jako seminární práce studenta Karlovy univerzity Štěpána Charváta. Předností je obsáhlý obrazový doprovod, komplexní charakteristika uměleckého pojetí jednotlivých staveb i kombinace kunsthistorického zájmu se stavební historií metra. Za jeho nedostatek lze považovat, že je nepoměrně více prostoru věnováno celkové koncepci než jednotlivým uměleckým dílům.

„Vetřelci a volavky“ je název projektu, který mapuje sochařská díla 70. a 80. let obecně, tedy i v metru. Propaguje jejich estetickou a někdy i uměleckou hodnotu a zároveň vytváří určitý tlak veřejnosti na úřady, aby se i v současnosti umísťovala umělecká díla ve veřejném prostoru a aby se o ta stávající pečovalo. Výstupem projektu je webová strán-

⁵ Např: *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-01-17]. Dostupné z: <http://metroart.cz/index.html>.

⁶ *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-01-17]. Dostupné z: <http://metroart.cz/index.html>.

ka⁷ později transformovaná i do knižní podoby⁸, sloužící především jako dokumentace prací z této doby, namnoze neznámých či ohrožených. Obrazová informace zde převažuje nad textovou, jejím autorem je Hynek Alt⁹, současný významný fotograf. U mnoha sochařských prací jde o jejich jediné zpracování v literatuře.

Jedinou obsáhlejší literaturu věnovanou umění v metru doposud představuje práce Josefa Šrejmy z roku 2019.¹⁰ Má význam především jako zachycení mnohdy mizejících nebo poškozovaných uměleckých děl, protože jde svou podstatou o obrazovou publikaci.

Z uvedeného vyplývá, že umění v metru je přes svoji relativně vysokou úroveň a speci-fičnost v kontextu dobové tvorby jen výjimečně předmětem badatelské pozornosti v rámci historie a teorie umění, což je problém oficiálního umění normalizační epochy obecně.¹¹ Ve snaze odpovědět na výše uvedené výzkumné otázky je proto potřeba obrátit se především k dochovaným nebo dokumentovaným uměleckým dílům.

Text se dále zaměří na možnosti pedagogického využití návštěvy stanice metra Želivského s žáky 9. třídy na 2. stupni základní školy. Bude pojednávat o výtvarné výzdobě metra, její ideologické interpretaci a možnostech propojení s výtvarnou výchovou, dějepisem a občanskou naukou. Zároveň zvaží praktické aspekty, jako je časová dostupnost a propojení s dalšími historickými a uměleckými místy v Praze. Cílem je vytvořit obo-

⁷ KAROUS, Pavel. O projektu: Výtvarné umění ve veřejném prostoru 70. a 80. let v ČSSR. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/o-projektu>.

⁸ KAROUS, Pavel, ed. *Vetřelci a volavky: atlas výtvarného umění ve veřejném prostoru v Československu v období normalizace (1968-1989) = Aliens and herons: a guide to fine art in the public space in the era of normalisation in Czechoslovakia (1968-1989)*. Překlad Lawrence Wells a Magdalena Wells. Druhé, revidované a rozšířené vydání. V Praze: Pavel Karous, 2015. 467 stran. ISBN 978-80-260-9094-6.

⁹ Český sochař a výtvarník, jehož tvorba se zaměřuje na sochařství a instalace, ve kterých experimentuje s různými materiály a technikami.

¹⁰ ŠREJMA, Josef. *Metroart: výtvarná monografie metra: 1974-1994: architektonický a ikonografický rozbor stanic s výtvarnými díly*. 1. vydání. Praha: [Josef Šrejma], 2019. 197 stran. ISBN 978-80-270-6286-7.

¹¹ BREGANTOVÁ, Polana et al. *Dějiny českého výtvarného umění. (VI/1), 1958/2000*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007, s. 447.

hacující a interdisciplinární zážitek pro žáky, podporující jejich kritické myšlení, digitální gramotnost a schopnost práce s informacemi.

1 Československé sochařství v období výstavby metra

Normalizační sochařství, stejně jako další žánry umění, bylo postiženo jistým druhem schizofrenie. Rozdělovalo se na dva zcela odlišné se vyvíjející proudy, přičemž dělítkem nebyly názory na umění, ale na politiku.

Rozdělení výtvarné scény na oficiální a „undergroundovou“ zažily české země mnohokrát, ovšem tato situace byla výjimečná. Například v padesátých letech byla velká část výtvarníků skutečně oddána komunistickým idejím, ať již v důsledku propagandy nebo významu sovětské armády v osvobození ČSR. V letech sedmdesátých už bylo přijetí konsensu s režimem čistě utilitárním krokem k osobnímu prospěchu.¹² „Undergroundu“, který se vyvíjel v intencích kulturního rozmachu šedesátých let, ovšem bez oficiální podpory, vystaven více či méně silné persekuci a zbaven přímých kontaktů s evropským uměním se zde nebudeme věnovat. Z pochopitelných důvodů neměl na prestižní projekt výzdoby metra vliv. Toho se plně ujalo umění oficiální, normalizačním režimem protěžované.

I to se ovšem dělilo na dvě linie. První se cele oddala propagandistické objednávce politiky. Snaží se o obnovu sovětské¹³ jakkoliv je to anachronismus. Čistý, popisný realismus již je vzácností, objevují se tendence k umírněné abstrakci. Nalezneme i ohlasy výtvarných technik a postupů šedesátých let. Námětem jsou ideologicky žádané scény našich a sovětských vojáků z druhé světové války, dělníků, rolníků, kosmonautů, často s podtextem československo-sovětského přátelství (typicky Bratrství v boji od Miloše Axmana v areálu památníku v Ostravě – Hrabyni i o další, menší sochařská díla zde¹⁴). Takto explicitně laděná díla vytvářela jen menšina výtvarníků. Lze pozorovat určitou nechuť k otevřené spolupráci s režimem. Častější byla tvorba děl na politicky nezávadné, byť také neangažované náměty. Rodina, láska, mládí, dětství, atd. to byly náměty, které umožňovaly vyhnout se otevřenému přimknutí k posrpnovému režimu a zároveň získávat veřejné zakázky. Zároveň tato témata oslavující obyčejný život v míru a klidu vyho-

¹² BREGANTOVÁ, Polana et al. *Dějiny českého výtvarného umění. (VI/1), 1958/2000*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007, s.447.

¹³ Socialistický realismus, umělecký směr typický pro období socialismu.

¹⁴ BERGER, Petr a Alfons BŘEZINA. *Památník ostravské operace*. Ostrava: Profil, 1985, 1 sv.

vovala normalizačním elitám a jejich „společenské smlouvě“ s národem, která si vykupovala jeho politickou lhostejnost za relativní blahobyť.

Kromě již zmíněné stylizace reality bez významnějšího symbolického nebo estetického významu se v sochařství rozvíjela i tradice lyrického realismu 19. století, například v dílech Jana Simoty, Miloše Zeta a dalších.¹⁵ V literatuře nalezneme odsudky těchto děl: „Oficiální manifestované vlastenectví jejich plastik realizovaných v okupovaném Československu, působí nepřesvědčivě. Také po formální stránce díla ... vyznívají spíše jako nepřiliš zdařilá anachronická nápodoba klasických pomníkových soch... působí ... nechtěně komicky“¹⁶ Je otázka zda jsou podobné odsudky zcela na místě. Například právě Simotova díla nepochybně nejsou významným posunem umění kupředu, avšak funkci estetizace prostoru plní. Skutečně „komická“ díla jsou spíše výjimečná.

Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let 20. století docházelo k intenzivní snaze umění centralizovaně ovládat prostřednictvím organizování výtvarníků a jejich dobrým materiálním zajištěním prostřednictvím velkých veřejných zakázek. Je to doba budování velkých moderních měst (pražská sídliště, Most, Ústí nad Labem aj.), která bylo třeba estetizovat a individualizovat.¹⁷ Prostředkem se staly právě velké výtvarné projekty (mozaika, socha) z nichž výzdoba pražského metra patřila k nejvýznačnějším. Zákonem bylo stanoveno, že na výzdobu budovaného objektu musí jít 1 - 4% rozpočtu.¹⁸ To vedlo k velkému rozvoji umělecké tvorby, byť ovšem především kvantitativnímu.

Způsob, jakým byly schvalováni autoři a jejich návrhy pro realizaci veřejných zakázek dobře dokládá právě pražské metro. Míra umělecké výzdoby jednotlivých stanic byla odstupňována podle jejich významu a dopravní frekvence. O způsobu schvalování libreta tras, výběru umělců a námětů rozhodl městský výbor KSČ v květnu roku 1975.

¹⁵ BREGANTOVÁ, Polana et al. *Dějiny českého výtvarného umění. (VI/1), 1958/2000*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007, s.447 -448.

¹⁶ BREGANTOVÁ, Polana et al. *Dějiny českého výtvarného umění. (VI/1), 1958/2000*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007, s.. 448.

¹⁷ Např. KAISER, Vladimír a Kristina KAISEROVÁ. *Dějiny města Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem: Město Ústí nad Labem, 1995, s.274 – 281.

¹⁸ Ztratila klíče aneb Čtyřprocentní umění v socialistickém Československu. *ČT24* [online]. 2013, 2013(19. 11.), 1 [cit. 2023-07-09]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/kultura/1064326-ztratila-klice-aneb-ctyryprocentni-umeni-v-socialistickem-ceskoslovensku>

Schvalování představovalo proces 28 různých jednání mezi zainteresovanými stranami (politické orgány, profesní svazy, městské orgány atd.). Měl zajistit důslednou politickou kontrolu nad prestižním projektem, ovšem reálně celou věc nesmírně komplikoval a hlavně znejasnil. Vedle politických a uměleckých kritérií se velmi důležitými staly i různé osobní kontakty apod.¹⁹

Lze také konstatovat, že u zakázek určených očím zahraniční byly úřady ochotny akceptovat modernější výtvarné přístupy nebo i ne zcela politicky bezproblémového autora, jako doklad vysoké kulturní úrovně ČSSR. V případě realizací pro domácí publikum byly striktnější. Toto rozdílné pojetí dokládá srovnání dvou sousoší kosmonautů v pražském a moskevském metru. Ve stanici Háje, dříve právě Kosmonautů, stojí sousoší od Jana Bartoše znázorňující československého a sovětského kosmonauta a připomínajícího výstup Vladimíra Remka na sovětské lodi do vesmíru. Jde o doslova „polopatický“ realismus. Postavy mají portrétní rysy skutečných vesmírných výzkumníků, jsou zachyceny i technické detaily skafandru, a to na pozadí malého parčíku před vstupem do vestibulu. To vytváří poněkud komický kontrast. Gesto postav jako by vybízelo kolemjdoucího; aby se k nim přidal, stal se součástí jejich skupinky. To ovšem těžko lze, už proto, že na podstavci není místo navíc. Podstavec vůbec působí značně neproporčně k postavám.²⁰

Vedle toho pro stanici moskevského metra Pražská, projektovanou a zdobenou Českoslováky vytvořil Jan Hána vlastní dvojici kosmonautů.²¹ Ačkoliv připomíná to samé, co Bartošova socha, je pojatá výrazně jinak. Postavy mají neurčité, kubisticky modelované oblečení, které jako skafandr identifikují pouze helmy v rukou obou kosmonautů. Ti se drží kolem ramen v gestu vyjadřujícím přátelství, ovšem mnohem méně divadelním než kosmonauti v Praze. Jejich obličeje nejsou portrétní, ale mladistvé, čímž socha dostává

¹⁹ BREGANTOVÁ, Polana et al. *Dějiny českého výtvarného umění. (VI/1), 1958/2000*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007, s.457.

²⁰ Kosmonauti. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/kosmonauti>.

²¹ Publikována BREGANTOVÁ, Polana et al. *Dějiny českého výtvarného umění. (VI/1), 1958/2000*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007, s.457.

spíše symbolický význam, než aby připomínala konkrétní historický okamžik. Jde o výrazně kvalitnější dílo než Kosmonauti Bartošovi.

2 Linka A

2.1 Výtvarné pojetí stanic

První část linky A, budovaná od roku 1973, byla uvedena do provozu v roce 1978. Nejde o nejstarší část metra, tou je linka C, ovšem vzhledem k trase asi nejvýznačnější. Spojovala konečné stanice Leninova (dnes Dejvická) a Náměstí Míru. Vedla tedy skrze celou historickou část metropole. V dalším období docházelo k jejímu prodlužování východním směrem.²²

Linka A měla především ulehčit dopravně přetíženému městskému centru a podpořit turistický ruch. Její veřejné prostory byly proto pojaty velmi reprezentativně, jako ukázka soudobého československého umění a (údajně typicky socialistické) snahy přenést umění do veřejného prostoru, tedy běžným lidem.²³

Pojmout metro jako reprezentativní dílo s výrazným podílem umělecké výzdoby na jinak technické stavbě je dosti typický přístup. Již metro v Paříži zřízené v souvislosti se světovou výstavou v roce 1900 bylo opatřeno bohatě zdobenými secesními vstupy.²⁴ Pro Prahu se bezprostředním vzorem stalo metro moskevské, jak to odpovídalo orientaci „posrpnového“ režimu. V Moskvě nalezneme barevné mozaiky a mramorová obložení stěn, reliéfy a malby propagující údajné sovětské úspěchy na poli vědy a techniky, vojenství, apod. Důraz je kladen např. na připomenutí elektrifikace státu. Nástupiště mají osvětlení pomocí závěsných lustrů, což jim dodává charakter sálu, nikoliv nádraží. Většina bohatě zdobených prostor byla zbudována ve třicátých letech, a to ve stylu art deco, pseudobaroko, případně s dekoracemi ve stylu jakéhosi těžko definovatelného ruského národního svérázu. Stanice z doby po druhé světové válce jsou již prostší. Některé interiéry moskevského metra skrývají pozoruhodná výtvarná díla, většinou však jde o přezdobené kýč, odpovídající osobním preferencím J. V. Stalina a dalších představitelů

²² FOJTÍK, Pavel. *30 let pražského metra*. 2., rozš. vyd. Praha: Dopravní podnik hl. m. Prahy, 2004, s. 127 – 130.

²³Umění tu není popelkou. *Rudé právo*. 1978, 58(189), 5. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1978/8/12/5.png>.

²⁴ PIJOAN, José. *Dějiny umění*. 2. vyd. Praha: Odeon, 1986, 334 s. Světové umění. s.70 – 71.,

SSSR.²⁵ Pro Prahu byly kromě technických záležitostí z Moskvy převzaty naštěstí pouze základní kompozice architektury nástupišť, myšlenka barevného obložení kamenem a samotný princip využití podzemní dráhy k propagandě uměním.

Vstupy do metra na lince A se co nejméně nápadně zakomponovaly za fasády historických budov, neboť se nacházely v ploše městské památkové rezervace Praha, vyhlášené nedlouho před zahájením výstavby podzemní dráhy.²⁶ Právě na středověké minulosti města, jímž linka procházela, založil architekt Jaroslav Otruba²⁷ vizuální podobu stanic, respektovanou v podstatě i jeho nástupci při prodlužování linky. Jde o trojlodní klenuté prostory jejichž hlavním výzdobným prvkem je (až na výjimky) hliníkový obkládací panel s konvexním nebo konkávním vydutím. Obložení je v barvě champagne, přičemž každá stanice má pruh ve vybrané barvě, která ji odlišuje od ostatních. Tato specifická barva bývá v několika odstínech umožňujících méně ostrý přechod do převládající champagne. Toto pojetí má evokovat tajuplnou atmosféru středověkých podzemních prostor staré Prahy. Původně to bylo zdůrazněno tlumenějším osvětlením, které ovšem, s výjimkou Florence, při rekonstrukci v devadesátých letech nahradili běžnými soudobými svítidly. S nadzemím spojovaly podzemní nástupiště eskalátory obložené lamelami v barvě odpovídající nástupišťům, což již většinou také zaniklo.²⁸

Linka A byla prakticky prostá odkazů na komunistickou ideologii, i názvy stanic odkazovaly na topografii či historii Prahy. Chyběla tu také politicky působící výtvarná díla. Výjimkou se stala stanice Leninova. Ta však byla i vizuálně od ostatních odlišena²⁹ a šlo o jedinou, která neměla významnější turistický potenciál. Je odsud dostupný pražský hrad a jeho zahrady, avšak lze předpokládat, že většina návštěvníků využije stanice Ma-

²⁵ŠKRAŇKOVÁ, Petra. Luxus pod zemí. Prohlédněte si úchvatné stanice metra v Moskvě. *IDnes.cz* [online]. 2016, **2016**(2. 4.), 1 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/cestovani/kolem-sveta/metro-moskva-stanice-vyzdoba.A160330_114718_kolem-sveta_skr.

²⁶ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA. *Nářízení vlády České socialistické republiky*. In: . Praha: Vláda ČSR, 1971, ročník 1971, 20/1971, číslo 66.

²⁷Jaroslav Otruba. In: *AbART* [online]. Praha: Archiv výtvarného umění, 2022, s. 1 [cit. 2022-01-17]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/47263/worked>.

²⁸CHARVÁT, Štěpán. Linka A. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-01-17]. Dostupné z: <http://metroart.cz/LinkaA.html>.

²⁹CHARVÁT, Štěpán. Dejvická. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-01-17]. Dostupné z: <http://metroart.cz/A/Dejvicka.html>.

lostranská a vystoupí k Hradu po zámeckých schodech. Lze se domnívat, že právě význam pro turistický ruch, jehož se v Praze účastnili i turisté zpoza „železné opony“, vedly k odsunutí ideologie ve výzdobě až do Dejvic. Ostatně i užití výzdobné prvky odkazují na op – art a tradice československého umění šedesátých let, tedy dobu, která dočasně minimalizovala politický vliv na umění.

2.2 Charakteristika sochařské výzdoby na lince A

Sochařská výzdoba je soustředěna jednak do vestibulů metra, jednak před vstupy do nich, kde příslušnou stanicí esteticky i symbolicky propojuje s okolním prostorem. Nepochybně především z důvodů úspory místa chybí v interiéru stanic téměř úplně volná socha. Jedinou výjimku představuje velmi specifický případ stanice Malostranská. Naopak volná socha je typická pro prostranství před vchodem do stanice, kde může být součástí rozsáhlejší architektonické realizace, obvykle fontány. Různé kašny a fontány se sochařskou výzdobou mají coby součást městského mobiliáře nejen estetický, ale i hygienicko-relaxační význam.

Na lince A má velká většina stanic tematicky sjednocenou výzdobu (husitství na Želivského, politiku krále Jiřího na Jiřího z Poděbrad, tradici království na Hradčanské nebo říjnovou revoluci na Dejvické, kdysi Leninově). Vedle tematických námětů se objevují i další, jen volně související s topografií metra (alegorie Míru, Sejdlova oslava „Února“). Až na výjimky jde o díla s apolitickými náměty, z nichž vyniká Rodina³⁰ jak civilistním provedením, tak nápaditým zachycením pohybu i vztahů mezi figurami, což u moderních prací na toto velmi tradiční téma není vůbec běžné. Jako esteticky velice působivé je nutno vyzdvihnout také kombinaci kopií barokních soch s moderní architekturou ve stanici Malostranská.

Lze si povšimnout, že na lince převažují realistická, velmi často figurální díla. Abstrakce je výrazně upozaděna, nepředmětné práce, pokud jsou, mají spíše vedlejší, dekorativní význam, což plně odpovídá dobovému přístupu k nepředmětnému umění obecně. Významnou výjimkou je ovšem „Sjednocená Evropa“ od Jiřího Šedivého před vstupem do vestibulu stanice Jiřího z Poděbrad.

³⁰ Autorem sochy "Rodina" jsou Vladimír Navrátil a Bohumil Teplý.

Apolitické náměty souvisejí s reprezentací linky A, sloužící jako spojnice hlavního nádraží (které neleží na lince A, ale je jednoduše dostupné buď krátkou jízdou na přestupní stanici Národní muzeum, nebo i pěšky), Národního muzea, Staroměstského náměstí, Malé Strany a Pražského hradu (ze stanice Malostranská) a tedy využívané turisty, včetně příchozích ze „Západu“. K politické propagandě sloužila spíše výzdoba jiných tras, spojujících sídliště s centrem. Na lince „A“ se soustřeďuje do stanice Leninova, která však již nemá větší význam pro turistický ruch. Ostatní stanice reprezentují pražskou historii, byť podanou prizmatem marxistické historiografie (Dále ideologicky pojaté husitství).

Získat možnost podílet se na takto prestižní zakázce bylo v daných politických poměrech velmi obtížné a tvůrci museli plně vyhovovat normalizačnímu establishmentu. Nepochybně i s přihlédnutím k propagačnímu významu projektu vůči cizině byl kladen důraz na kvalitu sochařského projevu více než na politickou angažovanost. Na trase nacházíme díla sochařů tvořících ideově nezávadné náměty, ale řemeslně i kompozičně kvalitně. Prostor pro politicky angažovaného člena Armádního výtvarného studia Vendelína Zdrůbeckého byl dán pouze na "okrajové" stanici Leninově.

Sochařská výzdoba linky A se po roce 1990 stala obětí nekonceptních redukcí, vedlejších zjevně nikoliv politicky, ale pouze z hlediska komerční utility, aniž ovšem získala adekvátní náhrady v podobě děl současného umění.

2.3 Sochařská díla

V následujícím přehledu nejde o úplný výčet sochařských děl na lince A, ale o práce umělecky nejhodnotnější, nebo nějakým způsobem typické. To platí i pro příslušné části kapitol zabývajících se linkami metra B a C. Díla byla vybrána tak, aby reprezentovala určitý významný ikonografický prvek normalizačního umění, nesla umělecké, nebo alespoň estetické kvality, okolnosti jejich vzniku, umístění či (ne)uchování představovaly doklad obecnějšího trendu přístupu k umění v metru. Vybraná díla mají buď všechny tyto vlastnosti, nebo alespoň některé z nich. Pro zařazení „předlistopadového“ umění v metru do celkového kontextu historie výzdoby této dopravní tepny figuruje v kapitole i několik soch z roku 1990 či mladších.

2.3.1 Rodina (1977³¹)

Umístění: Původně před vchodem do vestibulu stanice Flora, po výstavbě OC Atrium Flora přesunuto na autobusový terminál Depo Hostivař, kde se mělo stát součástí architektonické úpravy areálu. V roce 2021 došlo k návratu před terminál metra, do blízkosti původního umístění.³² Přenesení díla bylo spojené s jeho restaurováním. Podnět vzešel od starosty místní části Praha 3.³³ Majitel, DPP, s přesunem souhlasil, neboť údajně: „*Chceme, aby se cenná umělecká díla vracela na svá původní místa např. ve stanicích metra či jejich okolí. Protože chceme zákazníkům poskytovat nejen perfektní služby, ale také aby cestovali v příjemném a kulturním prostředí,*“³⁴. Za zmínku stojí, že sousoší se po přestěhování objevilo i na čistě turistickém webu „Kudy z nudy“, což dokládá postupnou akceptaci výtvarných děl z období normalizace jako zajímavých památek i širší veřejností.³⁵

Autor: Vladimír Navrátil, Bohumil Teplý (převzal práci po smrti původního autora), provedl podnik Zukov Praha.³⁶

Vladimír Navrátil (1907 – 1975) patřil ke schopným figuralistům socialistického sochařství. Narodil se v Olomouci, většinu života prožil v blízkém Velkém Újezdě a větši-

³¹ Rok dokončení sochy udává nápis na podstavci.

³² Bronzová Rodina měla ozdobit tramvajovou smyčku, nakonec se sousoší vrátilo ke stanici metra. *Pražský patriot* [online]. 2021, 2021(26. 10.), 1 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://www.prazskypatriot.cz/bronzova-rodina-mela-ozdobit-tramvajovou-smycku-nakonec-se-sousosi-vratilo-ke-stanici-metra/>.

³³ Rodina se vrací do Prahy 3. *Informuji.cz* [online]. 2021, 2021(25. 10.), 1 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://www.informuji.cz/akce/praha/248733-rodina-se-vraci-do-prahy-3/>.

³⁴ Rodina se vrací do Prahy 3. *Informuji.cz* [online]. 2021, 2021(25. 10.), 1 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://www.informuji.cz/akce/praha/248733-rodina-se-vraci-do-prahy-3/>.

³⁵ Sousoší Rodina. *Kudy z nudy* [online]. Praha: CzechTourism, 2022 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://www.kudyznudy.cz/aktivita/rodina-se-vraci-do-prahy-3>.

³⁶ Dle textu na podstavci.

na svých rozsáhlejších realizacích vytvořil pro moravská města.³⁷ Studoval na kamenické škole v Hořicích u Pavla Máry a na Akademii výtvarných umění u Bohumila Kafky.³⁸

Po válce tvořil pomníky, ať už připomínající nedávné hrůzy nebo významné postavy starší historie. Vedle běžné „pomníkové“ produkce mají některá díla i silný lyrický náboj (Píseň smuteční na Frenštátském hřbitově).³⁹ Na Velkoujezdském hřbitově se nachází několik jeho soch s náboženskými náměty. Pražské sousoší Rodina je nejmladší Navrátilovo dílo, během práce na něm zemřel.

Navrátilova díla ze socialistického období nevybočují z tvorby, kterou produkoval i před válkou. Jejich konzervativní náměty (děti, rodina, význačné osobnosti historie) vyhovovaly pro nekontroverzní výzdobu veřejných prostor. Vycházejí však nikoliv z politického aktivismu autora, ale mnohem spíše z tradicionalistického prostředí hanáckého městečka, kde prožil většinu života. Jediná autorova politicky angažovaná práce, kterou se mi podařilo najít je Pomník družby dělostřelců před kasárnami v Hranicích na Moravě z roku 1955. Navrátil zde ostatně figuruje pouze jako spoluautor.⁴⁰

Bohumil Teplý byl sochař a restaurátor (1932 — 2020). Bohumil Teplý vytvořil řadu realizací v bronz, ale jeho nejvlastnějším materiálem byl kámen.⁴¹ Po Navrátilově smrti dokončil jeho Sousoší v podstatě podle původního projektu. Lze předpokládat, že mu to bylo svěřeno i proto, že se u zesnulého výtvarně vzdělával.⁴² Podle pamětnického zá-

³⁷ Vladimír Navrátil. In: *AbART* [online]. Praha: Archiv výtvarného umění, 2022, s. 1 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/3053>.

³⁸ Vladimír Navrátil. In: *AbART* [online]. Praha: Archiv výtvarného umění, 2022, s. 1 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/3053/studied>.

³⁹ PEČ, Martin. 45.výročí úmrtí sochaře Vladimíra Navrátila. *Institut české levice* [online]. 2020, **2020**(17. 1.), 1 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://institutel.cz/blog/2020/01/17/navratil/>.

⁴⁰ JENIŠTA, Jan a Václav DVOŘÁK. Památník družby dělostřelců. *Sochy a města* [online]. Praha, Pardubice: Univerzita Pardubice, VŠCHT Praha, 2022 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://sochyamesta.cz/zaznam/23347>.

⁴¹ Bohumil Teplý. In: *AbART* [online]. Praha: Archiv výtvarného umění, 2022, s. 1 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/5250>.

⁴² Bohumil Teplý. In: *AbART* [online]. Praha: Archiv výtvarného umění, 2022, s. 1 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/5250>.

znamu odsunutí sochy z původního místa osobně želel a schvaloval plány na její navrácení, kterého se ovšem nedožil.⁴³ Alespoň radou se podílel na jeho restaurování.⁴⁴

Námět: Figurální zpodobení tříčlenné rodiny. Rodina, případně děti patřili mezi oblíbené Navrátilovy náměty (Aby všechny děti světa v Olomouci – Hodolanech, Žena s dítětem a vinnou révou v Přerově, Valašská rodina v Zubří).

Materiál: bronz

Kompozice, ikonografie: Klasická skupina matky a otce držící mezi sebou za ruce dívku je nenápadně rozpočívána. Otec hledí před sebe, dítě i matka se k němu otáčejí. Skupina tak získává dynamiku. Postavy pojali sochaři civilně, mají běžné oblečení, matka dobový účes. Vyjadřují ideální rodinu, rodinné vztahy. Otec je tu jako ochránce, matka a dcera se k němu takto zjevně otáčejí. Dítě je pak akcentováno jako pouto rodinných vztahů, drží se obou, ale matku k otci gestem ruky přitahuje. Otec stojí v hrdém, poněkud ochranném postoji a hledí vpřed, jakoby vstříc budoucnosti, v dobovém narativu jistě optimistické. Lze spekulovat nad tím, zda měl autor na mysli i problémy soudobé rodiny (extrémně vysokou rozvodovost v době normalizace), když tak výrazně akcentoval dítě jako její tmel.

Sousoší lze srovnat se starším Navrátilovým dílem Valašská rodina v Zubří z roku 1962.⁴⁵ I zde je jednoduchými gesty naznačen vztah mezi rodiči i optimistické naděje do budoucna (reprezentované zde především ženou hledící s příslušným výrazem „do budoucnosti“). V interakci postav je zcela marginalizováno dítě, které matka drží v klíně, ale které nemá na komunikaci zobrazených vliv. Stejně jako u pražského díla i v Zubří klade autor důraz na zachycení detailů oděvu, zde valašského kroje, jako identifikátoru postav pomáhajících identifikovat sdělení uměleckého artefaktu. Výrazný rozdíl je

⁴³Bronzová Rodina měla ozdobit tramvajovou smyčku, nakonec se sousoší vrátilo ke stanici metra. *Pražský patriot* [online]. 2021, 2021(26. 10.), 1 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://www.prazskypatriot.cz/bronzova-rodina-mela-ozdobit-tramvajovou-smycku-nakonec-se-sousosi-vratilo-ke-stanici-metra/>.

⁴⁴Rodina se vrací do Prahy 3. *Informuji.cz* [online]. 2021, 2021(25. 10.), 1 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://www.informuji.cz/akce/praha/248733-rodina-se-vraci-do-prahy-3/>.

⁴⁵IVÁNEK, Jakub. Valašská rodina. *Sochy a města* [online]. Praha, Pardubice: Univerzita Pardubice, VŠCHT Praha, 2022 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://sochyamesta.cz/zaznam/23172>.

v celkové kompozici díla. Valašská rodina se uzavírá do monolitického bloku, nekomunikuje s okolím, v její interakci již není místo pro kohokoliv dalšího. „Pražská“ Rodina má rozevřenou kompozici, jako by se počítalo s tím, že do její skupinky, k její radosti a prostému, lidskému, štěstí se budou (mohou) připojovat další lidé.

Pražská „Rodina“ je ikonograficky i výtvarnými prostředky završením Navrátilova díla. Nalezneme zde pro něj typický civilismus námětů a zobrazení, cit pro detail i drobný, ale promyšlený pohyb u díla působícího na první pohled staticky.

Rodina jako námět představuje jeden z nejužívanějších motivů normalizačního umění. Jen na specializovaném webu *Vetřelci a volavky* se nachází 45 sousoší s tímto názvem, desítky dalších pak mají odvozený motiv Matky s dítětem.

Pohled na tato díla nám umožňuje zařadit Navrátilovo sousoší do širších souvislostí dobové tvorby. Jeho realismus je poměrně obvyklý. Jiné „Rodiny“ jsou ztvárněny také v různých stupních realismu od „fotografického“ napodobování skutečnosti po více či méně zdařilé stylizace postav, vždy však viditelně vycházející z realistických tvarů. Vyslovená abstrakce je u tohoto tématu v dané době velice vzácná. Projevuje se pouze u realizací na počátku a konci sledovaného období, kdy tažení režimu proti nepředmětné tvorbě ještě/už nebylo tak intenzivní.⁴⁶ Zcela výjimečné je v tomto kontextu Bartošovo naivistické ztvárnění ve vnitrobloku na Machkově ulici v Praze 11.⁴⁷

Navrátilovo užití současného oblečení i účesu je též poměrně častý rys, sloužící k identifikaci recipienta s dílem, respektive jeho vyzněním. V Uherském hradišti se nachází reliéf od Bořka Zemana znázorňující rodinu při návratu z nákupu (?), kdy je žena vybavena nákupní kabelou. Pokud autor sochy neoblékl moderně, je oblečení neurčitelně stylizováno.⁴⁸ V několika málo případech jsou postavy dospělých provedeny jako polo

⁴⁶ RYBKA, Daniel a Ondřej SUROVÝ. Rodina. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/rodina-5>; Rodina. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/rodina-3>.

⁴⁷ DRDOVÁ, Romana. Rodina. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/nazev-neznamy-82>.

⁴⁸ RYBKA, Daniel a Ondřej SUROVÝ. Rodina. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/rodina-6>.

akty, dětí jako akty.⁴⁹ Stejně jako oblečením postav i složením rodiny je Navrátilovo dílo typickým představitelem svého typu. Rodina s jedním dítětem naprosto převládá nad rodinou se dvěma dětmi, více potomků se mi nepodařilo u žádného dobového sousoší najít. Zcela výjimečné je sousoší s názvem Rodina před poliklinikou ve slovenském Humenném, kde jsou pouze dospělí, podpírající stařenu na cestě k lékaři.⁵⁰ Nacházíme i díla s názvem „Rodina“, které zahrnují jen muže a ženu, nebo ženu s dítětem bez otce. Lze poznamenat, že složení rodiny, jak ji zachycuje většina normalizačních děl, je i zajímavým sociologickým pohledem do běžné dobové domácnosti.

V uvedených hlediscích Navrátilova socha plně zapadá do dobové produkce. Poměrně výjimečná je vyjádřeným vztahem mezi členy rodiny. Dítě jako explicitní tmel rodiny je dosti vzácné. Podobné sdělení jako u Navrátila (dítě spojující gestem muže a ženu) nese sousoší Ladislava Kovaříka v Praze – Malešicích.⁵¹ Tak jako se u Navrátila dívá optimisticky vpřed otec je u Kovaříkovy práce takovým pojítkem s budoucností právě zmiňované dítě.

Většina zpodobení rodiny představuje dítě v intimní interakci s matkou, otec přihlíží, někdy zpovzdálí jako autorita, někdy zblízka jako laskavý ochránce.⁵² Přímý kontakt otce a dítěte jaký má Navrátil je však vzácný. Pouze na jednom nalezeném sousoší si pak s dětmi hraje otec a matka přihlíží.⁵³

⁴⁹ RYBKA, Daniel. Rodina. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z:<http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/rodina-29>; Rodina. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z:<http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/rodina-8>.

⁵⁰ Rodina. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z:<http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/nazev-neznamy-139>.

⁵¹ Rodina. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/rodina-14>.

⁵² RYBKA, Daniel. Rodina. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z:<http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/rodina-29>; Rodina. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z:<http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/rodina-18>; ČERNÝ, Ladislav. Rodina. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z:<http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/rodina-30>.

⁵³ ČERNÝ, Ladislav. Rodina. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/rodina-32>.

Pokud se podíváme na umístění různých „Rodin“, nacházíme nejružnější lokace v moderním urbánním prostoru. Nejčastější jsou sídliště, místa, kde se v době soch soustřeďovaly mladé rodiny s jedním či dvěma dětmi, bez starší generace, která zůstávala v rodinných domcích či starých bytech. To pravděpodobně výrazně ovlivnilo souvislost námětu a lokace. Dalším oblíbeným místem, pro sochy rodinných skupin byly nemocnice, porodnice, školy, parky – tedy místa asociovaná tak či onak s rodinným životem. Umístění na dopravním uzlu, které bylo určeno Navrátilově soše je tedy poměrně neobvyklé.

2.3.2 Fontánka (1990⁵⁴)

Umístění: V architektonicky upraveném prostoru mezi vchodem do stanice metra Skalka a autobusovou zastávkou.

Autor: Martin Zet

Martin Zet je český výtvarník a performer, který se specializuje na experimentální umění a intervence ve veřejném prostoru. Narodil se v roce 1959 v Brně v Československu. Jeho práce se často vyznačuje provokativním a subverzivním přístupem k otázkám identity, společnosti a prostoru. Zkušenost má i jako vyučující na Střední průmyslové škole kamenické a sochařské v Hořicích, kde působil jako pedagog do roku 1990. Jeho tvorba je zdrojem inspirace a diskuse o vztahu umění k veřejnému prostoru.⁵⁵

Námět: Sochařsky pojatá fontána

Materiál: nerezová ocel, žula

Kompozice, ikonografie: Na žulovém podstavci s nádržkou se nachází abstraktní kovová kompozice chránící nádržku. Vychází z několikrát opakovaného motivu trojúhelníku.

⁵⁴ DVOŘÁK, Pavel a Tomáš PODAŘIL. Kovová fontánka u stanice metra Skalka. *Pražské kašny* [online]. Praha: Pavel Dvořák a Tomáš Podařil, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <https://www.prazskekasny.cz/kovova-fontanka-u-stanice-metra-skalka/>.

⁵⁵ LIČKOVÁ, Nina. Martin Zet: Umění mezi Brnem a Libušínem. EARCH.cz [online]. [cit. 2023-07-09]. Dostupné z: <https://www.earch.cz/revue/clanek/martin-zet-umeni-mezi-brnem-a-libusinem>.

níku. Jde pouze o torzo. Několik měsíců po zprovoznění byly části fontány ukradeny. Dosud zůstává nefunkční.⁵⁶

2.3.3 Husitství

Umístění: Vestibul stanice metra Želivského

Autor: Jan Simota (1920 – 2007⁵⁷). Sochař, medailér a vysokoškolský pedagog (Vysoká škola uměleckoprůmyslová) Simota pocházel z Bechyně. Studoval u Jana Laudy a Josefa Mařatky.⁵⁷ Kromě sochařství se zabýval i tvorbou grafických návrhů bankovek, což zjevně využil v celkovém pojetí reliéfu Husitství.⁵⁸

Tvořil zejména historické a vlastenecky laděné náměty v duchu lyrického realismu J. V. Myslbeka a dalších sochařů 19. století.⁵⁹

Námět: Alegorie husitství, jde o součást výzdoby stanice komponované jako oslava husitské revoluce v dobové ideologické interpretaci (proto je zdůrazněna, např. i názvem stanice, osobnost vůdce radikálních Pražanů, Jana Želivského).⁶⁰

Tematická koncepce stanice byla odvozena jako od polohy na ulici Želivského, jednak z faktu, že na její otevření připadalo šestisté výročí narození tohoto husitského radikála. Výzdoba, která po „Listopadu“ politicky nevadila, zůstala a dochovaly se i další prvky původní stanice jako např. osvětlení, takže stanice Želivského dnes patří mezi nejautentičtější v pražském metru. Mimo Simotův reliéf se zde nachází mozaika Jiřiny Adamco-

56 DVOŘÁK, Pavel a Tomáš PODAŘIL. Kovová fontánka u stanice metra Skalka. *Pražské kašny* [online]. Praha: Pavel Dvořák a Tomáš Podařil, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <https://www.prazskekasny.cz/kovova-fontanka-u-stanice-metra-skalka/>.

57 Jan Simota. In: *AbART* [online]. Praha: Archiv výtvarného umění, 2022, s. 1 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/1267>.

58 KANĚRA, David. Kdož sú boží bojovníci: Želivského & Jiřího z Poděbrad: (Nejvíce esteticky exponované stanice na téma husitství). *N&n: Czech - German magazine* [online]. 2020, 2020(18. 10.), 1 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <https://www.nnmagazine.cz/kdoz-su-bozi-bojovnici-zelivskeho-jiriho-z-podebrad-nejvice-esteticky-exponovane-stanice-na-tema-husitstvi/>.

59 BREGANTOVÁ, Polana et al. *Dějiny českého výtvarného umění. (VI/1), 1958/2000*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007, s. 448.

60 Srovnej BORKOVSKÝ, Ivan. *Dějiny Prahy*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1964.s. 173

vé „Jan Želivský a jeho doba“, před stanicí je fontána „Kalich“ (viz dále v tomto textu).⁶¹

Materiál: bronzový reliéf.

Kompozice, ikonografie: Reliéf je komponován do pásu. Z hladké bronzové plochy, která má sama o sobě estetický účinek, vystupují realisticky pojaté figury: husitská žena a chlapec, Jan Žižka, Jan Hus a Jan Želivský. Figury v nízkém reliéfu oddělují vystouplejší emblémy z husitských symbolů užívaných v propagandistických prezentacích této epochy v době socialismu (zbraně a prapory, kniha, kalich). Zástupci husitského lidu hledí k historickým osobnostem, jsou situovány v levé části pásu. Směřují tak pohled diváka ke třem Janům podobně jako vedlejší postavy na některých náboženských malbách ze středověku. Historické osobnosti pak natočením hlavy a gesty naznačují komunikaci mezi sebou. Za zmínku stojí, že Želivského Simota znázornil v jakémisi „obecně středověkém“ oblečení, bez akcentace jeho kněžského povolání.

Různé husitské výjevy představují oblíbený námět socialistického umění celé této epochy, sedmdesátá a osmdesátá léta nevyjímaje. Jen na lince A pražského metra byly umístěny výtvarné práce s tímto námětem ve dvou stanicích.

2.3.4 Kalich (1980⁶²)

Umístění: U výstupu ze stanice metra Želivského na Izraelské ulici

Autor: František Pašek. Autor se kromě sochařství zabýval restaurátorským kamene, štukou a porcelánem. Část jeho díla stojí na pomezí mezi sochařstvím a architekturou, platí to zejména o realizaci několika kašen.⁶³

Námět: Fontána s motivem kalicha

Materiál: Kámen, železo

⁶¹ CHARVÁT, Štěpán. Želivského. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <http://metroart.cz/A/Zelivskeho.html>.

⁶² Kalich. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/kalich>.

⁶³ František Pašek. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochari/frantisek-pasek>.

Kompozice, ikonografie: Podoba husitského kalicha vytvořená z železných prutů stojí uprostřed žulové nádržky kruhového tvaru.

2.3.5 Král Jiří z Poděbrad (1980⁶⁴)

Umístění: V podchodu stanice metra Jiřího z Poděbrad

Autor: Jiří Dušek

Námět: portrét krále Jiřího z profilu s opisem GEORGIUS REX BOHEMIAE

Materiál: kámen

Kompozice, ikonografie: králův profil je i s příslušným latinským námětem vsazen do kruhového rámu. Celek připomíná starou minci nebo medaili. V podchodu stanice se nachází i další dílo s tematikou husitství a krále Jiřího – keramické reliéfy od Lubomíra Šilara.

2.3.6 Sjedená Evropa (1981)

Umístění: Na náměstí Jiřího z Poděbrad, při výstupu ze stanice metra. Kašna byla využívána i jako brouzdaliště. Na začátku 21. století se objevily hlasy volající po jejím odstranění, údajně z estetických důvodů, neboť údajně urbanisticky koliduje s blízkým kostelem Nejsvětějšího srdce Páně (nahrazena by ovšem měla být stabilními stánky se suvenýry⁶⁵). Dalším důvodem k likvidaci díla měla být její problematičnost z hlediska využití jako brouzdaliště. V kašně se sice desítky let osvěžovaly děti z okolí, ale moderní předpisy o bezpečnosti a hygieně nesplňuje. Architekt, který měl revitalizaci náměstí na starosti, se tak proti zastáncům zachování díla pokusil vymezit péči o bezpečí dětí a zastřenou výhrůžkou sochaři Šedivému: „*Po posouzení bezpečnosti stávající fontány z hlediska současných norem je třeba zdůraznit, že se nejedná o prvek vhodný ke hrám dětí, jak se veřejnost dožaduje. Současné fontány na náměstích tohoto typu jsou skutečně pobytové, bezpečné a tak i osvěžující a krásné. Nyní byl hlas veřejnosti akceptován a*

⁶⁴ CHARVÁT, Štěpán. Jiřího z Poděbrad. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://metroart.cz/A/JirihoZPodebrad.html>.

⁶⁵ KAROUS, Pavel. Plánované zničení průduchu metra na Jiřího z Poděbrad. *BiggMagg* [online]. 2012, 2012(17. 11.), 1 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <https://www.biggmagg.cz/articles/2364/planovane-zniceni-pruduchu-metra-na-jiriho-z-podebrad>.

*stávající fontána z doby socialismu na náměstí u metra zůstane. Nejsem si jist, že se jedná o zcela reprezentativní vzorek veřejnosti a správné řešení, ale akceptuji to. Je třeba ji však důkladně rekonstruovat a upravit její polohu ve vztahu k celku, je v havarijním stavu. Otázkou zůstane bezpečnost a přístupnost. Uvažujeme v dalších etapách projektu o bezpečnějším řešení oblasti stávající kašny s doplňkovým drobným vodním prvkem a rozumným omezením přístupu na rizikový povrch. Za bezpečnost je odpovědný autor kašny, má-li být pobytová, jak chce veřejnost. Je třeba celek dobře promyslet."*⁶⁶ Do debaty silně vstoupila i lokální politika.⁶⁷ Ponechání kašny má silnou podporu okolního obyvatelstva.⁶⁸ To samé se týká i průduchu z metra na náměstí Jiřího z Poděbrad, který navrhl také Petr Šedivý.⁶⁹ Nakonec došlo k rozhodnutí ponechat kašnu na místě. Typické pro úřednický a politický postoj k umění ve veřejném prostoru se může jevit to, že když se část voličů vyslovila pro uchování díla, někteří místní politici začali prosazovat nápad dílo nezničit, ale přesunout na jinou lokalitu.⁷⁰

Problematice přesunu nebo likvidace „Sjednocené Evropy“ je zde věnována poněkud větší pozornost, protože představuje ilustrativní příklad složitého přístupu k uměleckým dílům nedávné doby.

⁶⁶ TREJTJAR, Mírek. Náměstí čekalo na diskuzi o regeneraci řadu let. *Kauza3: Časopis o Praze 3* [online]. 2014, **2014**(20. 9.), 1 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://www.kauza3.cz/kauzy/kauza-stavby/namesti-cekalo-na-diskusi-o-regeneraci-mnoho-let.html>.

⁶⁷ ŠEDIVÝ, Petr. O fontáně na Jiřáku a sporu o ni. *Kauza3: Časopis o Praze 3* [online]. 2014, **2014**(13. 9.), 1 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://www.kauza3.cz/kauza-stavby/o-fontane-na-jiraku-a-sporu-o-ni.html>.

⁶⁸ SKÁLOVÁ, Anna. Sjednocená Evropa na Jiřáku rozděluje vedení radnice Prahy 3. Jaký bude další osud fontány?. *Pražský patriot* [online]. 2013, **2013**(3. 10.), 1 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <https://www.prazskypatriot.cz/kasna-sjednocena-evropa-na-jiraku-rozdeluje-vedeni-radnice-prahy-3-jaky-bude-jeji-dalsi-osud/>.

⁶⁹ KAROUS, Pavel. Plánované zničení průduchu metra na Jiřího z Poděbrad. *BiggMagg* [online]. 2012, **2012**(17. 11.), 1 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <https://www.biggmagg.cz/articles/2364/planovane-zniceni-pruduchu-metra-na-jiriho-z-podebrad>.

⁷⁰ TRLIFAJ, Šimon. (Ne)chcete rekonstrukci náměstí Jiřího z Poděbrad? A co s kašnou? Přečtěte si koho volit. *Kauza3: Časopis o Praze 3* [online]. 2014, **2014**(29. 9.), 1 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://www.kauza3.cz/kauzy/komunalni-volby-2014/nehcete-rekonstrukci-namesti-jiriho-z-podebrad-a-co-s-kasnou-precete-si-koho-volit.html>.

Autor: Petr Šedivý, s podílem kamenické školy v Hořicích.⁷¹ Architektonická spolupráce Anna Hübschmannová.⁷²

Petr Šedivý se narodil v roce 1948 v Praze, kde žije a tvoří. Vzdělání získal na Akademii výtvarných umění u Karla Lidického a Miloše Axmana. Pokračoval zde jako odborný asistent, nejdříve u Jiřího Bradáčka a pak v Axmanově ateliéru. Roku 1988 získal stipendium na studijní pobyt v USA. Kromě „sjednocené Evropy“ vytvořil pro metro i další realizace.⁷³

V Americe se dostal k dekonstruktivismu, který ho významně ovlivnil. Jinak ovšem tvořil pod vlivem brutalismu, jehož estetika na něj evidentně působila jak dokládají právě realizace na náměstí Jiřího z Poděbrad.

Námět: Fontána s abstraktním motivem vyjadřujícím vizi sjednocené Evropy, tak ji navrhl v polovině 15. století král Jiří z Poděbrad, respektive jeho diplomaté.

Materiál: žula

Kompozice, ikonografie: Jde o kruhovou nádrž s ornamentální mozaikou na dně, v níž je umístěn vlastní sochařský objekt. Vzdáleně připomíná srdce (v biologickém, ne emblematickém slova smyslu) přetáté v půli. Tryská z něj voda, která stéká do nádržky jednak po hlazených, jednak po složitě členěných plochách, což vytváří četné zajímavé kontrasty. Celé dílo je komponováno tak, aby harmonizovalo s blízkým kostelem od Josefa Plečnika. Představuje významný příklad brutalistního umění a jednu z mála význačnějších nepředmětných realizací v prostoru pražského metra. Jde také o příklad kombinace vysokého umění estetizujícího prostor k dětským hrám.

Autor sám své dílo ikonograficky vysvětluje následovně: „*Dopracoval jsem se ke konceptu, že velká kruhová dlažba (cca 20m) bude symbolizovat Svět, v ní pod úroveň zapuštěný bazén (12m) bude symbolizovat jeho křesťanskou část, jejíž jsme byli a stále jsme,*

⁷¹ Fontána - Sjednocená Evropa. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/fontana-sjednocena-evropa>.

⁷² Fontána Sjednocená Evropa. In: *Památkový Katalog* [online]. Praha: NPÚ, 2015, s. 1 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/fontana-sjednocena-evropa-2283354>.

⁷³ Petr Šedivý. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochari/petr-sedivy>.

součástí. V něm, mírně nad hladinou, levituje kamenný disk, který symbolizuje naši společnost. Disk je jako puklý silou husitského hnutí, společenskou silou, která rozdělila společnost na své příznivce a odpůrce. Souběžně s tím jsem chtěl vyjádřit i jiný aspekt té doby: dělení světské moci od církevní. Voda má dopadat na obě půlky, stékat do struktur a přetékáním přes hranu bazénu se ztrácet do země jako do časoprostoru. Jde o jakési perpetuum mobile lidské touhy po nápravě. Myslím si, že odkaz mého díla plně souzní s humánním posláním kostela.“⁷⁴

2.3.7 Alegorie míru (též „Mír“ nebo „Dívka s holubicí“, 1979)

Umístění: před vstupem do metra na náměstí Míru

Autor: Jan Kryštůfek (1932 – 2008). Pro autora byla typickým námětem figura dospívající dívky („sochař pubertálních dívek“⁷⁵), kterou využil v řadě alegorických či žánrových scén.⁷⁶ Studoval na Akademii výtvarných umění v letech 1951 – 1956. Dosti příznačně tu působil i jako pedagog, a to po celou normalizační éru 1968 – 1990. Po převzetí školy Milanem Knížákem odešel do sféry soukromého školství, kde působil až do roku 2004.⁷⁷

Námět: dívka s holubicí jako alegorie míru, vztahující se k názvu náměstí i stanice metra

Materiál: bronz

⁷⁴ ŠEDIVÝ, Petr. O fontáně na Jiřáku a sporu o ni. *Kauza3: Časopis o Praze 3* [online]. 2014, **2014**(13. 9.), 1 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://www.kauza3.cz/kauza-stavby/o-fontane-na-jiraku-a-sporu-o-ni.html>.

⁷⁵ TUREK, Jakub. Jiří Kryštůfek, sochař pubertálních dívek. *Horydoly.cz* [online]. 2019, **2019**(29. 3.) [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://www.horydoly.cz/slovník/jiri-krystufek-sochar-pubertalnich-divek.html>.

⁷⁶ Alegorie Míru. *Kulturně historické dědictví Prahy 2: Zajímavá místa, osobnosti a události* [online]. Praha: Městská část Praha 2, 2018 - 2021 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <https://encyklopedie.praha2.cz/plastika/947-alegorie-miru>.

⁷⁷ TUREK, Jakub. Jiří Kryštůfek, sochař pubertálních dívek. *Horydoly.cz* [online]. 2019, **2019**(29. 3.) [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://www.horydoly.cz/slovník/jiri-krystufek-sochar-pubertalnich-divek.html>.

Kompozice, ikonografie: Dívka vypouští holubici. Je zachycena v prudkém gestu, jehož dynamiku ještě podtrhuje větrem rozevlátý oděv, tisknoucí se na její trup a zdůrazňující postavu na prahu dospělosti.

Dívka s holubicí představuje velmi běžnou alegorii míru. Dívka (žena) může být chápána jako obvyklá alegorická nositelka atributu, který ji identifikuje, holubice pak jako atribut míru. Z jiného úhlu pohledu je dívka zmnožením alegorie, neboť děti patří mezi nejbezbrannější oběti válek a šťastné dětství bývá v diskurzu komunistické propagandy užíváno jako protikladný obraz k obrazu válečné zkázy. Dítě v pohybu ne nepodobném Kryštofkově alegorii (byť s vlaječkami místo holubice) nalezneme na reliéfu sovětského původu na stanici Anděl (linka B) ve stejném symbolickém významu šťastné mírové a socialistické budoucnosti.

Holubice je pak obecným symbolem míru, akcentovaným v umění a propagandě socialistického bloku díky Picassově kresbě holubice pro varšavský Světový mírový kongres z roku 1950.⁷⁸ Lze si povšimnout frekvence námětu Míru v normalizačním sochařství – jen katalog webu *Vetřelci a volavky* uvádí 6 „Dívek s holubicí“ (ale jen 1 „chlapec s holubicí“ – tradiční ženská postava jako nositel atributu v alegorii zjevně přetrvávala i ve 20. století), 22 soch s názvem „Děti“, z toho dvakrát „Děti s holubicí“, 4 „Dětské hry“, 38 soch s názvem jako „Dívka, Dívka s ...“ a takto by bylo možno pokračovat. Různých „Mírů“ je 16.⁷⁹

Na realizacích s uvedenými náměty mohl sochař rozpracovat své schopnosti ztvárnění lidské postavy a pohybu. Přitom pracoval na ztvárnění obecně kladného jevu, jakkoliv propagandou režimu dosti zprofanovaného, který byl pozitivně přijímán režimem, ale zároveň neznamenal umělcovo přihlášení k němu. Především proto jich vzniklo tolik.

⁷⁸ BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník : (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997, s. 224.

⁷⁹ Sochy. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.-vetrelciavolavky.cz/sochy..>

2.3.8 Busty Vladimíra Lista a Bohumila Belady (1992)⁸⁰

Umístění: Vestibul stanice Muzeum

Autor: Josef Kadlčík, Jan Bartoš

Námět: pamětní deska (desky) autorů návrhu pražského metra z roku 1926

Kompozice, ikonografie: Kompozici tvoří tři pravoúhlé desky, jedna nese textovou informaci, ze dvou dalších vystupují busty V. Lista a B. Belady. Jsou provedeny ve velmi vysokém reliéfu, přecházejícím průběžně až do volné sochy. Jde o výjimečný příklad doplnění uměleckého díla do metra po roce 1990.

2.3.9 Kopie barokních soch ve stanici Malostranská (1978)

Umístění: Vestibul a eskalátory stanice metra Malostranská

Autor: Jde o moderní kopie barokních děl M. B. Brauna a jiných tvůrců. Autory architektonického konceptu stanice, tedy i specifického využití kopií jsou Zdeněk Drobný a Otakar Kučera.⁸¹

Materiál: pískovec, pravděpodobně umělý

Kompozice, ikonografie: Vestibul stanice přímo navazuje na jednu ze zahrad Valdštejnského paláce, který patří k nejdůležitějším pražským památkám vůbec. Proto byla snaha moderní prostory místní stanice metra harmonicky propojit s barokním areálem, do něžž ústí. Stalo se tak umístěním kopií soch z paláce nebo i z jiných lokalit do prostor podzemní dráhy. Barokní tvary a (umělý) pískovec v kontrastu s hladkým, tmavým kamenným obložení stěn vytvářejí pozoruhodné estetické vjemy. Umělecky nejhodnotnější je kopie Braunovy sochy Naděje (originál v Kuksu), umístěný na horním konci eskalátorů. Cestující, který vystupuje z metra, je k „Naději“, směrem vzhůru, vynášen pojízdými schody, což má určité symbolické konotace.

⁸⁰ CHARVÁT, Štěpán. Muzeum. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-03-26]. Dostupné z: <http://metroart.cz/A/MuzeumA.html>.

⁸¹ CHARVÁT, Štěpán. Malostranská. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://metroart.cz/A/Malostranska.html>.

2.3.10 Rex MLXXXV (1978)

Umístění: Ve vestibulu stanice metra Hradčanská. Dnes není patrný, pravděpodobně zakryt nebo zničen komerčními vestavbami.⁸²

Autor: Slavoj Nejd, sochař a medailér. Studoval mimo jiné u Otakara Španiela. V Dolní Lomnici u Prahy v opuštěném lomu, kde měl svůj ateliér se scházeli přední umělci své doby, nejen výtvarníci (spisovatel Bohumil Hrabal, grafik Vratislav Hlavatý).⁸³

Nejdl preferoval měkké tvarování z kamene, nejasné, jakoby organické linie vepsané do tvrdé hmoty kamene. Vrcholem tohoto jeho způsobu tvorby jsou šedesátá léta ⁸⁴ („Rašení“, „Biologický idol“, Památník obětem války a fašismu v Plzni, četné drobnější práce“). V sedmdesátých a osmdesátých letech pracoval s motivem různě děleného oválu, případně s různě dotvářenými vertikálními monolity. Intenzivně pracoval nejen s tvarem, ale i s estetikou, kterou soše dává struktura a barva použitého materiálu. Často je organický tvar kamene (působící jako přírodní, umělcem neupravený) a jeho barva hlavní estetickým prvkem a viditelně sochařsky zpracované části jsou v menšině.⁸⁵ Liberecká socha „Po válce“ připomíná zvětšený pískovcový kamínek vytvarovaný vodou a větrem.⁸⁶

Námět: Velká reliéfní středověká iniciála „R“ doplněná již drobnými literami do nápisu odkazujícímu na korunovaci prvního českého krále Vratislava.

Materiál: opuka

⁸² CHARVÁT, Štěpán. Hradčanská. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://metroart.cz/A/Hradcanska.html>.

⁸³ FIŠER, Marcel. Slavoj Nejd. *Informační portál, věnovaný modernímu a současnému sochařství v Čes-ké republice* [online]. Praha: Centrum pro dějiny sochařství, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://socharstvi.info/autori/slavoj-nejdl/>.

⁸⁴ Mašín, Jiří: *Plastiky Slavoj Nejdla 1964 - 1967. Úvod katalogu výstavy v Galerii bratří Čapků*. Praha: SČVU 1968.

⁸⁵ Slavoj Nejd. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochari/slavoj-nejdl>.

⁸⁶ KUBÍKOVÁ, Hana. *Po válce. Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/po-valce>.

Kompozice, ikonografie: Jde o zajímavý nápad převodu výtvarného prvku mezi žánry. Iniciála „R“ z knižního malířství středověku byla výrazně zvětšena a převedena do reliéfu. Velmi ostré kontury reliéfu dojem kresby či nápisu perem do určité míry uchovávají. Jde o součást koncepce výzdoby stanice, připomínající v souvislosti s její polohou a názvem tradici českého království (viz také např. reliéf královské koruny na kamenné větrací mříži od Jiřího Prádlera).

Připomínka takto dávné historie, královské korunovace z roku 1085, je v ikonografii metra dosti výjimečná. Středověk se připomíná obvykle jen husitstvím nebo dobou Karla IV. (povšimněme si historického paradoxu, který ovšem propagandě nijak nevadil (husitství negovalo lucemburskou éru, bylo jejím protikladem). Ve stanici Hradčanská se ovšem námět vztahoval ke „královskému“ libretu. Význam však pravděpodobně měla i dobová obnova Vyšehradu, stavitelského díla právě krále Vratislava. V sedmdesátých letech probíhala oprava nejstarší části vyšehradských hradeb jako počátek restaurace celého areálu, od roku 1962 vedeného jako Národní kulturní památka.⁸⁷

Povšimněme se ještě důvěry, kterou autor díla a ostatně i schvalující úřady pravděpodobně měli k vzdělanosti a kulturnímu rozhledu diváka. Prostý estetizující účinek tvarů reliéfu a barvy a struktury užitého kamene působí jistě obecně. Pro pochopení sdělení díla bylo ovšem nutno, aby recipient jednak znal význam latinského slova „rex“ a uměl číst římské číslice, jednak aby věděl co se v uvedeném roce 1085 stalo významného.

Naskýtá se otázka, bohužel na základě dostupných zdrojů informací nezodpověditelná, zda Nejdí předpokládal tento divácký rozhled anebo svůj reliéf chápal spíše jako abstraktní dílo. Své tvarově nekonkrétní sochy pojmenovával věcnými názvy, ovšem recipient díla je ve většině případů neznal. Na základě vnímání díla mohl, ale nemusel dojít k stejné asociaci, která vedla autora k pojmenování. U „rex MLXXXV“ možná postupoval stejným způsobem a prostě předpokládal, že většina cestujících bude jeho dílo chápat jako ornamentální estetizaci stěny.

⁸⁷ HAVELKOVÁ, Miloslava. Stavební proměny NKP Vyšehrad. *Časopis stavebnictví* [online]. 2009, 2009(7. 12.), 1 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://www.casopisstavebnictvi.cz/clanky-stavebni-promeny-nkp-vysehrad.html>.

Srovnání „rex MLXXXV“ s dalším Nejdlovým dílem ve stejné stanici („Ruce, státní znak, heslo“ i s jinou jeho tvorbou dokazuje, že se poměrně vymyká. Ostré kontury a hra s konkrétními tvary písma jen neobvyklým solitérem v rejstříku Nejdlových spíše organicky abstraktních sochařských realizací.

2.3.11 Ruce, státní znak, heslo (1978)⁸⁸

Umístění: Jde o čtyři reliéfy v opukovém obkladu stěn ve vestibulu stanice metra Hradčanská, které spolu významově souvisejí.

Autor: Slavoj Nejdl

Námět: Oslava komunistické moci v Československu.

Materiál: opuka

Kompozice, ikonografie: Dva reliéfy zobrazují kompozice obřích rukou v gestech přisahy a boje (zaťaté pěsti), které plynule přecházejí v abstraktně rozčleněnou plochu. V ní se původní tvar rukou zmnožuje a transformuje do forem, které mohou být dalšíma rukama a tedy znázorňovat abstrahovaný dav, stejně jako plameny, prapory apod. Jde o dílo užitými výtvarnými prostředky velmi typické pro tvorbu svého autora.

Celek působí velmi dynamicky a odkazuje na revoluci jako takovou. Blízko umístěný reliéf československého státního znaku na pavěze a nápis „VEŠKERÁ MOC V ČSSR PATŘÍ PRACUJÍCÍMU LIDU“, ji pak identifikuje jako revoluci komunistickou, tedy tzv. „Vítězný Únor“.

2.3.12 Portrét Vladimíra Iljiče Lenina (1978)

Umístění: Ve východním vestibulu stanice metra Dejvická, směřujícím na Vítězné náměstí. Dnes zakryt trafikou.⁸⁹

⁸⁸ CHARVÁT, Štěpán. Hradčanská. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://metroart.cz/A/Hradcanska.html>.

⁸⁹ Portrét V. I. Lenina doprovázené verši V. Majakovského. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/portet-v-i-lenina-doprovodzene-versi-v-majakovskeho>.

Autor: Vendelín Zdrůbecký (1923 – 1986) , Milan Míšek (narozen 1936), celková koncepce stěny architekt Josef Kales.⁹⁰

Holický rodák, sochař, Vendelín Zdrůbecký studoval v letech 1946 – 1951 na Akademii výtvarných umění v Praze u Karla Pokorného a Jana Laudy. Po studiích žil a tvořil především v hlavním městě.⁹¹ Díla z padesátých a raných šedesátých let představují typický příklad dobové oficiální produkce („popisné a nudné sochařské machy ve službách vládnoucího režimu“⁹²), jejíž autoři mnohdy vycházeli právě z Pokorného a Laudova ateliéru. Spojují popisný, ovšem idealizovaný, realismus s náměty volenými na politickou objednávku. Sochy jsou zajímavé v některých případech kompozičně („Chlapec s letadlem“).⁹³ Roku 1955 vstoupil Zdrůbecký do Armádního výtvarného studia, kde působil až do své smrti.⁹⁴ V této organizaci se soustřeďovali režimem protěžovaní umělci, jejichž díla však trpí „schematickým a po stránce kvality problematickým zpracováním.“⁹⁵

V pozdějších letech se Zdrůbecký pouštěl i do intimnějších témat. Za zmínku stojí kompozičně vyvážená a citlivě psychologicky pojatá dvojice „Mladí milenci“ v pražských Vršovicích.⁹⁶ Přesto zůstal typickým členem Armádního výtvarného studia, jehož

⁹⁰ Portrét V. I. Lenina doprovázené verši V. Majakovského. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/portet-v-i-lenina-doprovazene-versi-v-majakovskeho>.

⁹¹ Vendelín Zdrůbecký. In: *AbART* [online]. Praha: Archiv výtvarného umění, 2022, s. 1 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/1615/studied>.

⁹² FIŠER, Marcel. Vendelín Zdrůbecký. In: *Informační portál, věnovaný modernímu a současnému sochařství v České republice* [online]. Horažďovice: Centrum pro dějiny sochařství, 2022, s. 1 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <http://socharstvi.info/autori/vendelin-zdrubecky/>.

⁹³ Vendelín Zdrůbecký. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochari/vendelin-zdrubecky>.

⁹⁴ FIŠER, Marcel. Vendelín Zdrůbecký. In: *Informační portál, věnovaný modernímu a současnému sochařství v České republice* [online]. Horažďovice: Centrum pro dějiny sochařství, 2022, s. 1 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <http://socharstvi.info/autori/vendelin-zdrubecky/>.

⁹⁵ BREGANTOVÁ, Polana et al. *Dějiny českého výtvarného umění. (VI/1), 1958/2000*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007, s. 447.

⁹⁶ WE, Misha. Mladí milenci. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/mladi-milenci>.

angažovanost byla roku v sedmdesátých letech odměněna prestižní zakázkou pro metro a roku 1982 titulem Zasloužilý umělec.⁹⁷

Milan Míšek z Duchcova byl malíř, grafik a architekt.⁹⁸ Některé jeho architektonické realizace jsou na pomezí sochařství.⁹⁹

Námět: součást stěny komplexně upravené jako oslava V. I. Lenina.

Kompozice, ikonografie: Na stěně s tmavým kamenným obložením deska s idealizovaným portrétem vůdce ruské revoluce. Celek doplňuje oslavný citát z básně od V. Majakovského a v původní úpravě i velké květináče s okrasnými keři.¹⁰⁰ Sochařské dílo se zde stalo součástí širěji pojatého Leninova pomníku, doplněného symbolicky i další, tentokrát mozaikovou výzdobou na jiných místech stanice. Stanice byla pojmenována ve shodě s blízkou ulicí jako Leninova (ulice se dnes nazývá Evropská). Pojmenování bylo přizpůsobeno libreto výzdoby. Ta se po roce 1989 stala ideologicky nevhodnou a celá byla zlikvidována. Dochované mozaiky („Plameny revoluce“, „Dynamika revoluce“ od Martina Sladkého byly částečně zakryty novými komerčními objekty, částečně se staly jejich součástí, ovšem za cenu zničení nejen symbolického, ale především estetického účinku těchto děl, které sice nesly politicky „závadné“ jméno, ale šlo o abstraktní díla.¹⁰¹

⁹⁷ FIŠER, Marcel. Vendelín Zdrůbecký. In: *Informační portál, věnovaný modernímu a současnému sochařství v České republice* [online]. Horažďovice: Centrum pro dějiny sochařství, 2022, s. 1 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <http://socharstvi.info/autori/vendelin-zdrubecky/>.

⁹⁸ Milan Míšek. In: *AbART* [online]. Praha: Archiv výtvarného umění, 2022, s. 1 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/44435>.

⁹⁹ SUROVÝ, Ondřej. Kovové květy – reklamní osvětlovací prvky. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/kovove-kvety-reklamni-osvetlovaci-prvky>.

¹⁰⁰ Fotografie celkové úpravy prostoru např. CHARVÁT, Štěpán. Dejvická. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://metroart.cz/A/Dejvicka.html>.

¹⁰¹ CHARVÁT, Štěpán. Dejvická. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://metroart.cz/A/Dejvicka.html>.

3 Další linky metra

3.1 Linka B

Linka metra B byla uvedena do provozu v roce 1985. V dalších letech ji pak několikrát prodloužili.¹⁰² Stejně jako u linky A i zde byla alespoň v nejstarší části zavedena jednotná architektonická úprava stanic. Hlavním vizuálně jednotícím prvkem zdejších trojlodí se staly barevné skleněné obklady, specifické pro každou stanici a sklo jako takové.¹⁰³ Někde je užili i na obložení eskalátorů. Pojetí i výzdoba je zde výrazně střízlivější než na lince A. Přesto i tato linka byla budována se snahou po reprezentaci a po sjednoceném vizuálním stylu. Ostatně když došlo 2.11. 1985 ke slavnostnímu otevření, jmenoval primátor hlavního města v projevu mezi profesemi, jimž bude metro „navždy dělat čest“ i „výtvarníky“¹⁰⁴

Svou úlohu hrála asi i stoupající ekonomická krize socialistického režimu, která nedovolila realizaci řady výtvarníky navrhovaných prvků. Příkladem mohou být Cíglerovy skleněné tvarovky v kolejišti stanice Náměstí republiky. Původně do nich měl být vhaňen barvený plyn, což by sloužilo i jako signalizace blížící se vlakové soupravy. Z finančních důvodů ze záměru sešlo.¹⁰⁵

Ve výzdobě stanic v historickém centru města rezonují středověká témata, ve vzdálenějších, pro turisty nezajímavých pak komunistická propaganda. Vzhledem k tomu, že linka B vznikala až v závěru režimu, nacházíme zde spíše méně kontroverzní témata socialistické ideologie. Typicky se to projevilo ve stanici Nové Butovice, otevřená v roce 1988 – původně se měla jmenovat „Únorového vítězství“, ale vzhledem k náladám ve

¹⁰² FOJTÍK, Pavel. *30 let pražského metra*. 2., rozš. vyd. Praha: Dopravní podnik hl. m. Prahy, 2004, s. 127 – 130.

¹⁰³ HAVLÍČEK, Vítězslav. Metro včera, dnes a zítra. *Rudé právo*. 1985, **66**(259), 3. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1985/11/2/3.png>.

¹⁰⁴ HRUDKA, Lumír. Dílo celé naší vlasti: Dnes vyjíždějí laky metra s cestujícími na trasu B. *Rudé právo*. 1985, **66**(259), 1. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1985/11/2/1.png>.

¹⁰⁵ KANĚRA, David. I stanice metra Národní třída a Náměstí Republiky mají v sobě svá skrytá umění. *N&n* [online]. 2020, **2020**(6.12.), 1 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <https://www.nnmagazine.cz/i-stanice-metra-narodni-trida-a-namesti-republiky-maji-v-sobe-sva-skryta-umeni/>.

společnosti získala název „Dukelská“. Po r. 1989 ovšem nevyhovovala ani „Dukelská“ a tak se přešlo na neutrální topografické označení.¹⁰⁶

Zcela specifickou stanicí je i v rámci celého pražského metra stanice Anděl. Byla budována jako připomínka československo-sovětské spolupráce. Vytvořili ji sovětsí architekti a inženýři (architekt Lev Nikolajevič Popov), zatímco Metrostav vybudoval jednu stanicí v moskevském metru. Popovovo dílo bylo slavnostně otevřeno v roce 1985 pod názvem stanice metra Moskevská. V roce 1990 došlo k přejmenování na Anděl podle domu U zlatého anděla, který se nachází nad stanicí. Opět jde o projev nedůslednosti v odideologizování metra – apolitický, zeměpisný název „Moskevská“ byl zrušen, ovšem výzdoba se vši explicitní symbolikou, zůstala in situ, nebyla-li zakryta komerčními projekty.¹⁰⁷

Po roce 1990 došlo k likvidaci řady děl původní výzdoby. Při různých rekonstrukcích k tomu, byť v menší míře docházelo i později. Linka B je ze všech tras nejvíce postižena „polistopadovým“ odstraňováním uměleckých děl. Na vině je snad i to, že vzhledem k pozdnímu otvírání trasy nedošlo k fixaci její výzdoby v obecném povědomí a veřejnost k ní byla lhostejná.¹⁰⁸ Výsledkem se stala situace, kdy o vizuální kultuře trasy B mohlo být řečeno: „*Ta v sobě snoubí nejen konec jedné éry dějin – probuzení z totalitního spánku 40 let komunismu, a nadšené otevření se západnímu světu a jeho kultuře, ale také duševní bezobsažnost dozrívající normalizace a pokusy dravého kapitalismu raných let devadesátých.*“¹⁰⁹ Řečený odsudek je ovšem možná zbytečně příkrý, jak vysvětlíme i z dalšího textu.

Sochařská výzdoba stanic vznikala na úplném sklonku osmdesátých let. Je typická méně propracovanými koncepty výzdoby stanic než linka A, i celkově menší kvantitou

¹⁰⁶ CHARVÁT, Štěpán. Linka B. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://metroart.cz/LinkaB.html>.

¹⁰⁷ CHARVÁT, Štěpán. Linka B. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://metroart.cz/LinkaB.html>.

¹⁰⁸ KANĚRA, David. Linka B: Nejmladší ze sester. *N&n* [online]. 2020, **2020**(16. 11.), 1 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <https://www.nnmagazine.cz/linka-b-nejmladsi-ze-sester/>.

¹⁰⁹ KANĚRA, David. Linka B: Nejmladší ze sester. *N&n* [online]. 2020, **2020**(16. 11.), 1 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <https://www.nnmagazine.cz/linka-b-nejmladsi-ze-sester/>.

uměleckých děl. Lze konstatovat, že stanice byly vybaveny pouze těmi pracemi, které tam umístili před otevřením pro veřejnost. Další doplňování nepřicházelo v úvahu vzhledem k odmítavému přístupu devadesátých let k umění v metru. Naopak zde v poslední dekádě století došlo k rozsáhlým ztrátám, a to včetně významných děl (Kontakty S. Libenského a J. Brychtové). Ztráty vzešly z komercializace prostor metra. Zajímavou otázkou je, zda právě toto, tedy finanční ohledy, nestály i za likvidací sochařsky či architektonicky upravených pítek, k nimž docházelo nejen na lince B dokonce i po roce 2000 – mohly být konkurencí různých prodejen občerstvení?

Výzdoba, včetně sochařské, vznikala na samém sklonku socialistického režimu, proto je z velké části abstraktní. Režimní dohled nad uměním v této době ztrácel na síle a umožňoval realizace, které by se např. na trasu „A“ dostávaly jen velmi obtížně.¹¹⁰

Stejně jako u trasy A se i na této lince sochařská výzdoba sestávala jednak z více architektonicky pojaté plastiky v prostoru před vstupem do vestibulů, které je opticky propojuje s městským interiérem a jednak z reliéfů v prostoru vestibulů. Výjimečné je zasažení reliéfů do stěn kolejí stáncí Anděl a umístění volné sochy na stanici Palmovka.

Vyslovené specifikum v rámci celého pražského metra představuje vzhledem k autorství a propagandistickému poslání stanice Anděl, původně Moskevská. Odpovídá tomu i sochařská výzdoba vytvořená sovětskými tvůrci. Svým figuralismem se zcela vymyká ostatní výzdobě trasy B. Podobně je to i s ideologickou náplní tamních reliéfů. Oboje představuje anachronismus, a to i přihlédneme-li k demontáži některých propagandistických děl na jiných stanicích (Švermova, dnes Jinonice).

Mezi sochařskými díly na lince B lze najít několik unikátů, které svou výtvarnou kvalitou překračují rámec doby a účelu. Především jde o skleněnou plastiku Kontakty manželů Stanislava Libenského a Jarmily Brychtové. Návrh pochází z roku 1983, realizace z roku 1987. Dílo stojí na pomezí sochy a vitráže. Jde o dva skleněné hranoly umístěné na vnitřní a vnější prosklené stěně vestibulu. V místě, kde se opticky stýkají vytvářejí svým průnikem další tvar – krychli se zdánlivě rotujícím pohybem. Symbolizují setká-

¹¹⁰TRUSCHKA, Samuel. Sochařina se nedá ničím ošidit. *Stop: Stodůlecký posel* [online]. 2014, 2014(11), nestr. [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://stop.p13.cz/cs/listopad-2014/socharina-se-neda-nicim-osidit/4949/>.

vání lidí ve veřejné dopravě a nečekané situace, které z těchto setkání někdy vzejdou. Autoři patřili k předním představitelům československého sklářství. Svoji zemi reprezentovali na Expu 58, Expu 67 a Expu 70, jejich práce lze nalézt i v katedrále sv. Víta.

Po roce 1990 byla plastika zakryta stánkem s levným oblečením a mělo dojít k likvidaci. Iniciativou „Vetřelců a volavek“ se o tom dozvěděla autorka, která sochu určenou k zániku odkoupila pro soukromé muzeum svého, tehdy již zemřelého, manžela v Železném Brodě. Po nějakém čase pak Kontakty odprodala muzeu skla v Jerevanu.¹¹¹

Kontakty dokládají, jak ve druhé polovině osmdesátých let již režim rezignoval na centrální řízení umění a oficiální realismus. Jiným podobným dílem, které to dokládá je Pomník dukelským hrdinům z roku 1988 na stanici Nové Butovice (původně Dukelská). Autorem je sochař Milan Vácha, v jehož tvorbě hraje zásadní úlohu rozdělení monolitu způsobem, který v sobě nese nějaké sdělení.¹¹² Takto pojal i téma pro které bylo doposud obvyklé figurální zpracování.

3.2 Linka C

Linka C byla ve svém nejstarším úseku otevřena již 9. května roku 1974. Je tedy nejstarší linkou metra vůbec. Původně mělo jít o tramvajovou linku, zapuštěnou do země pouze v několika hustě zastavěných územích. V průběhu prací však došlo ke změně na běžnou podzemní dráhu podle vzoru moskevského metra. Nová moderní komunikace měla dokládat vyspělost státu vedeného normalizačními elitami. Proto se slavnostního otevření zúčastnil i Gustáv Husák a bylo mu věnována značná mediální pozornost.¹¹³

Stanice prvního úseku získali jednotící mramorové obložení a tematicky laděnou výzdobu s politicky motivovanými díly. Stanice Florenc, původně Sokolovská byla věnována bitvě u Sokolova, motivy z druhé světové války užili i v jiných stanicích. Stanice Vyšehrad z důvodu specifické konfigurace terénu měla jednu stěnu nadzemní a díky

¹¹¹Stanislav Libenský, Jaroslava Brychtová. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochari/stanislav-libensky-jaroslava-brychtova>.

¹¹²Milan Vácha: galerie. *Milan Vácha* [online]. Praha: Avaz, 2015 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <https://www.milanvacha.cz/realizace.html>.

¹¹³FOJTÍK, Pavel. *30 let pražského metra*. 2., rozš. vyd. Praha: Dopravní podnik hl. m. Prahy, 2004, s. 127 – 130.

plošnému prosklení otevřenou na nádherný výhled na Prahu. Projektanti zde na uměleckou výzdobu, která by tomuto panoramatu nemohla konkurovat, rezignovali, přestože se vzhledem k názvu Gottwaldova nějaké propagandistické výtvarné ztvárnění přímo nabízelo.¹¹⁴

S důrazem na kvantitu i výchovně politické působení byla zdobena pokračování trasy budovaná v první polovině osmdesátých let. Ve směru na sídliště Jižní Město dostaly stanice vysloveně propagandistické názvy (Primátora Vacka, Družby, Budovatelů, Kosmonautů) a tomu odpovídající umělecká díla.¹¹⁵ Zatímco Radvanův Budovatel metra¹¹⁶ na Chodově představuje běžný projev figurálního realismu, zaniklých keramických objektů Aleny Kroupové¹¹⁷ na téže stanici je třeba litovat.

Z význačných sochařských děl na této lince lze jmenovat zejména dvě realizace v prostoru stanic Nádraží Holešovice a Vltavská. Obě ukazují nové trendy ve výzdobě a námetový i materiálový posun proti starší výzdobě. V Holešovicích, před vstupem do vestibulu metra vytvořil Josef Klimeš instalaci s názvem Řeka, inspirovanou nedalekou Vltavou. Jde o sochařsky upravené veřejné prostranství, kde plocha uměleckého díla bez pevného ohraničení přechází do urbánního prostoru. Plocha je částečně vydlážděna kamennými deskami, částečně dlažbou z valounů. V ní se nacházejí čtyři mramorové skulptury ve tvaru zvětšených říčních valounů. Jeden z nich je přeseknut v půli, přičemž tento vertikální řez je kontrastní dominantou jinak spíše horizontální kompozice. Další z balvanů, umístěný poněkud stranou je seříznut a využit coby nádržka drobné fontánky. Voda a říční valouny evokují řeku, reálně místu blízkou (Vltava), která se však v urbánním, částečně i průmyslovém prostředí kolem holešovického nádraží obtížně vnímá.¹¹⁸

¹¹⁴ CHARVÁT, Štěpán. Linka C. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://metroart.cz/LinkaC.html>.

¹¹⁵ CHARVÁT, Štěpán. Linka C. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://metroart.cz/LinkaC.html>.

¹¹⁶ KUDĚJ, Jan. Budovatel metra. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/budovatel-metra>.

¹¹⁷ Fontána a sedačky. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/fontana-sedacky>.

¹¹⁸ Řeka. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/reka>.

Klimešova instalace stojí na pomezí sochy a land artu, který se na sklonku osmdesátých let v ČSSR poměrně intenzivně rozvíjel, právě s nutností budovat určité přírodní plochy v nově budovaných komplexech, jejichž stavitelé nechtěli nebo neuměli stávající přírodu využít.¹¹⁹

V podstatě na druhém břehu této “Řeky” proti Nádraží Holešovice se nachází stanice Vltavská. V prostoru před vstupem vytvořili v letech 1984 -1986 manželé Miroslav a Olga Hudečkovi lyrické sousoší Faun a Vltava¹²⁰ koncipované jako keramická 8 metrů vysoká figurální kašna. Neobvyklé rozměry a utváření vycházejí z umístění ve velice členitém terénu mezi tratěmi a obslužnými budovami metra, tramvaje a železnice. Autoři dokázali, že i takto v podstatě náhodně vzniklé a užitkově utvářené území může mít (dostat) estetickou hodnotu.

Voda je přiváděna do horní části kašny, kde na nádrži sedí postava fauna hrajícího na flétnu. Přepadem stéká dolů, přes několik organicky tvarovaných schodnic na vlasy a nastavené dlaně dívky – personifikace Vltavy. U jejích nohou se pak nachází spodní nádrž fontány. Voda padající jednak na keramické plochy, jednak na hladinu spodní nádržky vytváří zvukové efekty. Původně je doplňovala ještě barevná světla.

Sousoší na fontáně připomíná řeku, respektive její hudební kvality. Lze jistě vzpomenout skladbu Vltava Bedřicha Smetany. Zároveň můžeme sousoší pokládat i za poetickou alegorii lásky. Mezi oběma postavami dochází ke komunikaci, aniž by na sebe hleděli. Faun hraje a dívka-řeka evidentně hře naslouchá, navíc mezi nimi proudí voda, která je stejně jako hudba nositel sdělení. Faun hledí upřeně před sebe, na panorama Holešovic, dívka-řeka pak sklápí zrak ke svým nohám. Oba jsou spolu v interakci, ale přitom demonstrativně předstírají, že jeden druhého nevnímá.

Ke specifickému výrazu fontány přispívá i materiál, ne zcela obvyklý pro takto rozměrná díla a určité zjednodušení figur. To evokuje stylizaci postavy v rané antice, např. ar-

¹¹⁹ BREGANTOVÁ, Polana et al. *Dějiny českého výtvarného umění. (VI/1), 1958/2000*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007, s. 501 – 527.

¹²⁰ DVOŘÁK, Pavel a Tomáš PODAŘIL. Fontána s plastikami Fauna a Vltavy. In: *Pražské kašny* [online]. Praha: Pavel Dvořák a Tomáš Podařil, 2022, s. 1 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://www.prazskekasny.cz/fontana-s-plastikami-fauna-a-vltavy/>.

chaickém Řecku. Sousoší poničila povodeň v roce 2002. K rekonstrukci významného díla došlo až v letech 2018 – 2019.¹²¹

3.3 Linka D

Stále rostoucí pražské dopravě má pomoci nová linka metra (D), jejíž uvedení do provozu se plánuje na rok 2029. V ohledu výtvarného vybavení stanic došlo k významnému posunu. Zatímco v devadesátých letech mnoho z umění ve straších částech metra zaniklo a nové stanice v první dekádě byly budovány úsporně a tedy bez spolupráce s výtvarníky, na výzdobu stanic linky D byly vypsány výtvarné soutěže. Stanice jsou cíleně budovány architektonicky minimalistické, což jednak přinese finanční úsporu, jednak ponechá prostor pro výtvarníky, jejichž díla mají individualizovat jednotlivé zastávky. Výběr umělců zaštiťuje Národní galerie, koordinaci jejich práce pak architekt David Vávra. Ze zveřejněných náhledů je zřejmé, že mizí klasické sochařství. Přednost dostávají multimédia, ale nalezneme tu i malbu.

Přes snahu prezentovat nejmodernější tendence českého umění i přesun výzdoby do nástupišť a eskalátorů (oproti „předlistopadovým“ vestibulům, které mají být v architektuře linky D spíše marginalizovány), nalezneme několik případů rozvíjení tradice starších linek metra.¹²² Změny v intenzitě a barvě osvětlení či v aktivitě projekce na stěnách nástupiště v souvislosti s pohybem vlaku (stanice Pankrác D) má svůj předobraz v Cígleově proměnlivém osvětlení na stanici Náměstí Míru,¹²³ nebo jeho nerealizovaný plán na přebarvování skleněných tvarovek při vjezdu vlaku do stanice Náměstí republiky.¹²⁴ Podobně, čteme-li o surrealistických sochách umístěných nad eskalátory vedoucími ze

¹²¹ DVOŘÁK, Pavel a Tomáš PODAŘIL. Fontána s plastikami Fauna a Vltavy. In: *Pražské kašny* [online]. Praha: Pavel Dvořák a Tomáš Podařil, 2022, s. 1 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://www.prazskekasny.cz/fontana-s-plastikami-fauna-a-vltavy/>.

¹²² Výtvarné soutěže. *Dopravní podnik hl. m. Prahy, akciová společnost* [online]. Praha: Dopravní podnik hl. m. Prahy, 2022 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://www.dpp.cz/metro-d/popis-projektu/vytvarne-souteze>.

¹²³ CHARVÁT, Štěpán. Náměstí Míru. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://metroart.cz/A/NamestiMíru.html>.

¹²⁴ KANĚRA, David. I stanice metra Národní třída a Náměstí Republiky mají v sobě svá skrytá umění. *N&n* [online]. 2020, 2020(6.12.), 1 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <https://www.nnmagazine.cz/i-stanice-metra-narodni-trida-a-namesti-republiky-maji-v-sobe-sva-skryta-umeni/>.

stanice Pankrác D, že „*úhly, perspektiva, prostorovost a detailnost objektů se cestujícím plynule mění díky stoupající/klesající jízdě na eskalátorech. Využití nezvyklé dynamiky navodí cestujícím originální zážitek*"¹²⁵, nelze si nevzpomenout na stanici Malostranská a kopii Braunovy kukské Naděje u vyústění eskalátoru.¹²⁶

¹²⁵ Výtvarné soutěže. *Dopravní podnik hl. m. Prahy, akciová společnost* [online]. Praha: Dopravní podnik hl. m. Prahy, 2022 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://www.dpp.cz/metro-d/popis-projektu/vytvarne-souteze>.

¹²⁶ Viz příslušné místo tohoto textu.

4 Pedagogické využití sochařské výzdoby pražského metra pro žáky 2. stupně ZŠ

Praha se svými památkami, muzei a zoologickou zahradou představuje oblíbený cíl školních výletů a exkurzí. Metro je přitom hojně využíváno, ovšem v drtivé většině pouze jako dopravní prostředek, nikoliv jako jeden z cílů exkurze.

Lze návštěvu metra pedagogicky využít, učinit z něj jeden z cílů školní exkurze do hlavního města? Podívejme se na tuto otázku z perspektivy jednoho důležitého segmentu vzdělávání, a to 2. stupně ZŠ. První stupeň nemá k rozsáhlejšímu didaktickému užití „umění v metru“ další potřebné, zejména dějepisné, znalosti. Středoškoláci pak jsou schopni v případě zájmu stanice metra navštívit a umělecká díla v nich vyhledávat sami a řízená exkurze není asi nutná – byť s díly jako předměty zkoumání může středoškolský učitel jistě úspěšně pracovat. Nejvhodnějším obdobím k řízené exkurzi a návazné didaktické práci se tedy jeví druhý stupeň ZŠ, zejména 9. třída.

Z dalších kapitol tohoto textu vyplývá, že výtvarná výzdoba metra má přes relativně silnou ideologickou náplň i pozoruhodné umělecké a uměleckořemeslné kvality. Provázaností s politickou propagandou komunistického režimu představuje i významný pramen poznání tehdejšího režimu a jeho „práce“ s realitou a s vnímáním obyvatelstva.

Metro jako gesamtkunstwerk dobové kultury lze tedy chápat a pedagogicky využít jako průnik výtvarné výchovy (výtvarná stránka věci, kompozice, práce s barvami, materiály, ikonografie atpod.), dějepisu (propaganda komunistického režimu) a občanské nauky (ideologie a její prezentace).

Je reálné věnovat při návštěvě Prahy delší čas výzdobě metra? Jistě pouze v případě, že exkurze se účastní děti z širšího okolí metropole, které Prahu navštěvují častěji, případně vzdělávací program v podzemní dráze uskuteční přímo pražská škola. Přes význam výzdoby metra jsou v Praze samozřejmě historicky i umělecky hodnotnější místa k návštěvě, nemluvě o atraktivitě pro děti, což je věc, kterou pedagog ze vzdálenějšího místa musí respektovat.

I v případě, že z časových a organizačních důvodů nelze zaměřit exkurzi výhradně či především na metro může být jedním z cílů konkrétní stanice a pedagog může následně

pracovat s poznatky a dojmy ve škole. Zde je vhodně propojí s bohatým obrazovým materiálem z dalších stanic dostupným v knižní podobě a především na internetu.¹²⁷ Propojením zážitku s exkurze s dalším zjišťováním informací přes internet naplní pedagog i soudobé vzdělávací priority mezi něž patří akceptace digitalizace v životě dětí a snaha „zvýšit úroveň jejich kompetencí v oblastech užívání digitálních technologií, informatického myšlení a digitální gramotnosti.“¹²⁸

Pro prohlídku jedné ze stanic jako typického příkladu během jinak zaměřené exkurze po Praze se hodí zejména reprezentativně zdobené stanice trasy „A“ sloužící jako východiško k návštěvě historického jádra metropole, pražského hradu a v souvislosti s výukou o 20. století zejména Národního muzea. Někdejší budova Federální shromáždění s moderními expozicemi Národního muzea a zhruba 2 km vzdálené vojenské muzeum a Památník na Vítkově s jeho legionářskou i stalinistickou tradicí představují vhodné cíle pro celodenní exkurzi 9. třídy, zaměřenou na dějiny Československa. Mezi oběma hlavními body leží další místa vztahující se k tématu – hlavní nádraží s pomníkem N. Wintona, pomník sv. Václava na Václavském náměstí, Petschkův palác a v neposlední řadě i dvě stanice – Hlavní nádraží a Muzeum. Ani jedna z nich nemá bohužel umělecká díla,¹²⁹ ovšem dobře reprezentují celkovou architektonickou koncepci výstavby stanic. V dosahu jsou ovšem stanice další, nabízí se např. Florenc a Vltavská nebo náměstí Míru, které již typickou sochařskou a mozaikovou výzdobou disponují. Velmi intaktně dochovanou výzdobu, vzhledem k tomu, že nebyla po roce 1990 uznána za politicky závadnou, má stanice Želivského.¹³⁰ Díky své poloze v podstatě pod svahem Vítkova by se mohla stát posledním bodem exkurze zaměřené na 20. století, která by vedla ve směru Hlavní nádraží – Václavské náměstí – Petschkův palác – Federální shromáždění – Památník na Vítkově. Stanice metra Želivského by pak mohla posloužit jednak jako poslední místo exkurze, jednak jako nástupiště pro cestu domů.

¹²⁷ Viz seznam literatury a zdrojů

¹²⁸ FRYČ, Jindřich a Zuzana MATUŠKOVÁ a kol. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+* [online]. 1. Praha: MŠMT, 2020 [cit. 2022-12-11]. ISBN 978-80-87601-47-1. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/Brozura_S2030_online_CZ.pdf, s.17

¹²⁹ CHARVÁT, Štěpán. *Hlavní nádraží. Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-12-11]. Dostupné z: <http://metroart.cz/C/HlavniNadrazi.html>.

¹³⁰ CHARVÁT, Štěpán. *Želivského. Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-12-11]. Dostupné z: <http://metroart.cz/A/Zelivskeho.html>

Dále se nabízí spojení návštěvy velmi specificky zdobené stanice Anděl s blízkou vysehradskou pevností či Petřínem, stanice Malostranská s Valdštejnským palácem či pražským hradem atd. Jiným námětem může být kostel v Resselově ulici jako místo významné v dějinách druhé světové války a blízké stanice Karlovo náměstí či opět Anděl.

Jak lze pedagogicky pracovat s výzdobou metra? Přístupů může být pochopitelně mnoho. Jako velmi vděčné se nabízí zkoumání ideologické interpretace reality v konkrétních uměleckých dílech.

Návrh pedagogického využití návštěvy stanice metra Želivského žáky 9. třídy:

1. Činnost na místě: Žáci si samostatně projdou prostory stanice. Naleznou a písemně, fotograficky nebo i jinak zdokumentují umělecká díla v jejím areálu.
2. Činnost ve třídě: Žáci samostatně nebo v pracovních týmech určí základní prvky ikonografie uměleckých děl. Následně se pokusí formulovat charakteristiku zobrazených historických osobností na základě užití ikonografie.
3. Činnost ve školní knihovně, počítačové učebně, v případě zájmu i doma ve volném čase: Žáci se pokusí formulovat charakteristiku výše zmíněných historických osobností na základě poznatků současné vědy.
4. Činnost ve třídě: Srovnání obou charakteristik, žáci se opět ideálně v pracovních týmech pokusí formulovat v čem spočívá rozdíl a k čemu sloužila socialistickému režimu interpretace provedená v uměleckých dílech v navštívené stanici.
5. Návazná činnost: S pomocí obrazových publikací jako jsou např. Dějiny umění José Pijoana apod. se žáci pokusí určit která další historická období přistupovala k interpretaci historie v umění podobným způsobem jako československý socialismus a co měly tyto epochy společného, respektive co tím sledovaly (předpokládaným zjištěním bude např. klasicismus napoleonské Francie nebo umění nacistického Německa).

Takto pojaté pedagogické využití návštěvy stanice metra naplňuje např. očekávané výstupy žáků vzdělávacího oboru výtvarná výchova mezi něž patří to, že žák *„porovnává různé interpretace vizuálně obrazného vyjádření a přistupuje k*

*nim jako ke zdroji inspirace; nalézá a do komunikace v sociálních vztazích zapojuje obsah vizuálně obrazných vyjádření, která samostatně vytvořil, vybral či upravil."*¹³¹

Kromě uměleckých a historických souvislostí se žákovská analýza vizuálních prostředků ideologické propagandy jeví vhodná i díky nutnosti naučit děti práci s informacemi. Jak konstatují i soudobé pedagogické materiály: „v digitalizovaném světě 21. století by mělo být samozřejmostí, že žák je schopen vyhledávat, třídít a kriticky hodnotit informace. Je třeba, aby uměl využívat příležitostí digitálního prostředí, ale zároveň byl připraven na rizika, která využívání digitálních technologií přináší. Učitel je v tomto procesu tím, který ukáže žákům silné i slabé stránky využívání informačních technologií, rizika s nimi spojená a naučí je využívat tyto technologie k získávání relevantních informací."¹³²

Ačkoliv tvůrci a schvalovatelé ideového programu výzdoby stanic metra samozřejmě počítače k dispozici neměli, je zřejmé, že prostředky manipulace s veřejným míněním se v různých historických epochách používají podobné. Internet nebo stěna veřejné budovy jsou pouze nosiče této manipulace, média, která ji prostředkují občanům. Pedagogické zpracování výtvarné výzdoby metra může při vhodném provedení pomoci žákům odolávat různým dezinformacím se kterými se od doby epidemie covidu setkávají pravidelně.

Vedle této linie nelze pomíjet ani čistě výtvarný pohled. Výzdoba stanic je obvykle umělecky velice kvalitní. Učiteli výtvarné výchovy se takto nabízí konkrétní umělecká díla, na nichž lze demonstrovat práci s kompozicí, barvami, tvary apod. Za využití stojí též možnost demonstrovat v reálu různé techniky výtvarné práce shromážděné v jednom prostoru a přístupnější než díla v galeriích. V již zmíněné stanici Želivského se dochoval jednak bronzový reliéf, jednak kamenná mozaika. Mozaika, zvláště v pojetí jaké je vidět ve stanici, tedy z pou-

¹³¹ JEŘÁBEK, Jaroslav a Jan TUPÝ. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. 1. Praha: VÚP, 2007 [cit. 2022-12-11]. Dostupné z: https://rvp.cz/informace/wp-content/uploads/2009/09/RVPZV_2007-07.pdf, s.69.

¹³² FRYČ, Jindřich a Zuzana MATUŠKOVÁ a kol. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+* [online]. 1. Praha: MŠMT, 2020 [cit. 2022-12-11]. ISBN 978-80-87601-47-1. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/Brozura_S2030_online_CZ.pdf, s. 31.

ze hrubě opracovaného kamene, představuje techniku uskutečnitelnou i v podmínkách školní třídy. Může tedy posloužit jako inspirace a motivace k vlastnímu tvoření.

Na závěr ještě připomeňme, že metro je i významným technickým dílem a nepochybně by mohlo být pedagogicky využito i ve výuce fyziky či matematiky. Zde však na tento úhel pohledu nebudeme reflektovat, neboť je již velmi vzdálen problematice sochařské výzdoby pražského metra.

ZÁVĚR

Na výzkumné otázky formulované v úvodu tohoto textu je možno odpovědět následujícím způsobem:

Je možné odpovědět jakou úlohu hrálo sochařství v celkové koncepci výzdoby pražského metra a jak se tato úloha měnila v průběhu dějin?

Sochařství bylo jedním z nejobvyklejších uměleckých forem užívaných v sedmdesátých a osmdesátých letech k estetizaci nových veřejných budov i rozsáhlých urbanistických komplexů (vedle pražského metra šlo zejména o výstavbu velkých průmyslových center jako Most, Ostrava, nebo Ústí nad Labem). Podobný význam měla ještě mozaika a v závěru období ojediněle i land art, důležitý při komponování některých parků. Sochařství a kamenná, skleněná nebo keramická mozaika, mnohdy přecházející do nízkého reliéfu a tedy do sochařství sebou nesly výhodu relativně trvanlivého materiálu odolávajícího povětrnostním podmínkám, které mohou být i v metru náročné. Oproti malířství lze počítat i s větší odolností vůči vandalismu, i náhodnému nechtěnému poškození, což ve veřejném prostoru také není bez významu.

Sochařské práce v metru jsou provedeny především formou reliéfu, což odpovídá potřebě udržet ve vestibulech a chodbách metra prostor pro pohyb cestujících. Zvláště v dopravní špičce mohlo místo zabírané volnou sochou scházet. Projektanti metra museli počítat i s nutností nekontrolovatelného pohybu panikařícího davu při nějaké nehodě nebo v situaci kdy bude metro sloužit jako kryt civilní obrany. Ze všech těchto důvodů se reliéf jeví jako nejvhodnější. Při změně druhotné funkce metra po roce 1990 – stal se z něj komerční prostor – spolupůsobil fakt, že jsou sochařská díla většinou v reliéfu na zániku řady z nich. Nebylo je možné bez značných investic přenést a zůstaly zakryty různými stánky, reklamami apod.

Volná socha byla v metru situována obvykle do urbánního interiéru souvisejícího bezprostředně s metrem, obvykle před vestibuly stanic. Protože tematicky souvisela s libretem výzdoby metra stala se nejen prostředkem estetizace veřejného prostoru, ale i jeho výtvarnou spojnicí s prostorem stanic.

Jaká byla a jak se měnila v souvislosti s historickým vývojem ikonografie sochařských prací v prostorách metra?

Sledované období je příliš krátké k tomu, aby došlo k význačnějším proměnám ikonografie výzdoby. Jediná pozorovatelná změna nastala mezi trasami metra v centru, budovanými ve druhé polovině sedmdesátých a na počátku osmdesátých let a jejich pokračováními ze sklonku osmé dekády. Zde jednak ubývá výzdoby jako takové, v souvislosti s menším reprezentativním významem příslušných stanic a také se snižující se solventností investora, jednak ubývá ideologická angažovanost výzdoby. Její témata jsou často stále politická, avšak méně kontroverzní (motivy osvobození od nacismu nahrazují symboliku „Vítězného Února“). Vedle toho přibývá lyrických a na přírodu odkazujících témat a dokonce i abstrakce (výzdoba stanic Vltavská a Nádraží Holešovice). Odráží to drolicí se kontrolu režimu nad společností. Obvyklý realismus ztvárnění nově doplňují i abstraktní motivy, a to i nejen ve vedlejší, dekorativní, funkci, ale i jako stěžejní prvky výzdoby.

Lze konstatovat, že pro výzdobu metra byla vytvořena specifická ikonografie, odlišná od výzdoby jiných velkých projektů veřejných staveb doby. Souvisí s reprezentační funkcí metra jako dopravní komunikace užívané návštěvníky Prahy jak z dalších míst Československa, tak z ciziny, včetně kapitalistické. Více než propagandou politiky normalizačního režimu se zabývá propagandou historie a krás Prahy, respektive kulturní úrovně jejího vedení. Je to znát zejména na turisticky nejužívanější lince A, ale i na některých vytižených stanicích dalších tras (typicky na Karlově náměstí).

Jaké motivy tedy využívá sochařské umění na těchto „reprezentativních“ stanicích? Jsou zde historické artefakty, ať již umělecké nebo archeologické povahy citlivě zakomponované do moderního interiéru (např. Můstek nebo Malostranská), což ukazuje na kultivovanost projektu pražského metra. Zároveň jde o připomínku dlouhé tradice na kterou navazuje moderní metropole, jíž je metro významným symbolem.

Dále se poukazuje na minulost středověkou s Janem Želivským, Karlem IV. a Jiřím z Poděbrad jako ústředními postavami, kterým sekundují další, méně intenzivně připomínané osobnosti (Vratislav I. na Hradčanské, Jan Žižka a Jan Hus na Želivského). Akcentace radikálního kněze a vůdce chudiny Želivského odpovídá silně marxistickému

pojetí husitství, naopak připomínka obou králů je ideologicky poněkud problematická. Odpovídá však dobové popularizaci lucemburské kultury a zejména pak souvislosti obou králů s rozkvětem Prahy a turisty navštěvovanými památkami.

Vedle těchto historických reminiscencí se námětem výzdoby stává oslava obecně přijímaných ideálů bez výraznějšího politického podtextu (mír, rodina atd.). Odsunutí politicky angažované tvorby mimo pohled turistů dobře ilustruje právě linka A, na níž toto téma převládá pouze na návštěvníky metropole prakticky nevyužívané stanici Leninova (Dejvická).

Přes zjevnou snahu režimu neakcentovat alespoň na stěžejních stanicích politiku došlo při komponování výzdoby k několika dosti paradoxním situacím. Lze zmínit stanici metra Moskevská (Anděl), kterou v rámci propagovaného sovětsko-československého přátelství vyzdobili sovětsí umělci reliéfy, které i v normalizačním prostředí představují zjevný anachronismus. Podobně rozpačitě musel působit hodinový pylon od Rudolfa Svobody před stanicí Florenc. U paty pylonu byla umístěna tabule ukazující aktuální čas ve světových metropolích. Ač dílo jeho autor zamýšlel nepochybně jako oslavu rychlosti a rozsahu veřejné dopravy, musela stále aktualizovaná informace o přesném času ve městech, kam se běžný Pražan neměl šanci dostat poměrně provokativně.

Je na místě konstatovat, že pražské metro přes ztráty, které ho v devadesátých letech postihly, představuje rozsáhlou galerii sochařských (ale i jiných) uměleckých děl, reprezentujících oficiální umění posledních dvou dekád socialismu v Československu. Na rozdíl od mnoha jiných realizací nejsou stěžejní výtvarné práce v metru ideologicky zatíženy. Ačkoliv oficiální umění této doby nepatří mezi progresivní fáze naší kultury má své nesporné kvality. Mělo také významný estetizační účinek na veřejný prostor a každodennost obyvatel a návštěvníků Prahy. Zároveň je normalizační umění zatím na pokraji zájmu badatelů a znepřístupnění nebo i likvidace jeho památek ztěžuje budoucí výzkum.

Ze všech těchto důvodů by bylo na místě obnovit dochovanou výtvarnou výzdobu a estetickou koncepci alespoň nejvýznamnějších stanic a v nově budovaných investovat do umění. V některých případech k tomu již dochází, ale zatím jde o jednotlivosti.

Jako velké positivum lze chápat to, že pražský Dopravní podnik překonal utilitaristický přístup z devadesátých let a nová linka, která se v současnosti staví (linka D), by opět měla být reprezentativní ukázkou soudobého výtvarného umění.

Z práce vyplývá, že sochařská výzdoba pražského metra má potenciál být pedagogicky využívána v rámci výtvarné výchovy žáků 2. stupně ZŠ. Metro může sloužit jako inspirativní prostředí pro zkoumání a studium výtvarného umění, propojující disciplíny jako výtvarná výchova, dějepis a občanská výchova. Pro žáky 9. třídy může návštěva metra představovat zajímavou exkurzi, kde mohou prozkoumat umělecká díla, analyzovat jejich ikonografii a provádět srovnávací studie s jinými historickými obdobími. Využití informačních zdrojů, jako je internet a literatura, umožňuje žákům rozšířit své znalosti a porozumění kontextu. Celkově lze konstatovat, že výtvarná výzdoba pražského metra poskytuje žákům bohaté možnosti rozvoje výtvarného myšlení, kritického hodnocení a komplexního chápání výtvarného umění.

LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

Alegorie Míru. *Kulturně historické dědictví Prahy 2: Zajímavá místa, osobnosti a události* [online]. Praha: Městská část Praha 2, 2018 - 2021 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <https://encyklopedie.praha2.cz/plastika/947-alegorie-miru>.

BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník : (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997, 429 s. ISBN 80-200-0609-5. s. 224.

BERGER, Petr a Alfons BŘEZINA. *Památník ostravské operace*. Ostrava: Profil, 1985, 1 sv.

Bohumil Teplý. In: *AbART* [online]. Praha: Archiv výtvarného umění, 2022, s. 1 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/5250>.

BORKOVSKÝ, Ivan. *Dějiny Prahy*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1964. s. 173 -232.

BREGANTOVÁ, Polana et al. *Dějiny českého výtvarného umění. (VI/1), 1958/2000*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007. 526 s. ISBN 978-80-200-1489-4. s. 447.

Bronzová Rodina měla ozdobit tramvajovou smyčku, nakonec se sousoší vrátilo ke stanici metra. *Pražský patriot* [online]. 2021, **2021**(26. 10.), 1 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://www.prazskypatriot.cz/bronzova-rodina-mela-ozdobit-tramvajovou-smycku-nakonec-se-sousosi-vratilo-ke-stanici-metra/>.

ČERNÝ, Ladislav. Rodina. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/rodina-30>.

ČERNÝ, Ladislav. Rodina. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/rodina-32>.

ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA. *Narizení vlády České socialistické republiky*. In: . Praha: Vláda ČSR, 1971, ročník 1971, 20/1971, číslo 66.

DRDOVÁ, Romana. Rodina. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/nazev-neznamy-82>.

DVOŘÁK, Pavel a Tomáš PODAŘIL. Fontána s plastikami Fauna a Vltavy. In: *Pražské kašny* [online]. Praha: Pavel Dvořák a Tomáš Podařil, 2022, s. 1 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://www.prazskekasny.cz/fontana-s-plastikami-fauna-a-vltavy/>.

DVOŘÁK, Pavel a Tomáš PODAŘIL. Kovová fontánka u stanice metra Skalka. *Pražské kašny* [online]. Praha: Pavel Dvořák a Tomáš Podařil, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <https://www.prazskekasny.cz/kovova-fontanka-u-stanice-metra-skalka/>.

FIŠER, Marcel. Slavoj Nejd. *Informační portál, věnovaný modernímu a současnému sochařství v České republice* [online]. Praha: Centrum pro dějiny sochařství, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://socharstvi.info/autori/slavoj-nejd/>.

FIŠER, Marcel. Vendelín Zdrůbecký. In: *Informační portál, věnovaný modernímu a současnému sochařství v České republice* [online]. Horažďovice: Centrum pro dějiny sochařství, 2022, s. 1 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <http://socharstvi.info/autori/vendelin-zdrubecky/>.

FOJTÍK, Pavel. *30 let pražského metra*. 2., rozš. vyd. Praha: Dopravní podnik hl. m. Prahy, 2004. 136 s. ISBN 80-239-2704-3.

Fontána - Sjedená Evropa. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/fontana-sjednocena-evropa>.

Fontána a sedačky. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/fontana-sedacky>.

Fontána Sjedená Evropa. In: *Památkový Katalog* [online]. Praha: NPÚ, 2015, s. 1 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/fontana-sjednocena-evropa-2283354>.

František Pašek. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochari/frantisek-pasek>.

FRYČ, Jindřich a Zuzana MATUŠKOVÁ a kol. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+* [online]. 1. Praha: MŠMT, 2020 [cit. 2022-12-11]. ISBN 978-80-87601-47-1. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/Brozura_S2030_online_CZ.pdf

HAVELKOVÁ, Miloslava. Stavební proměny NKP Vyšehrad. *Časopis stavebnictví* [online]. 2009, **2009**(7. 12.), 1 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://www.casopisstavebnictvi.cz/clanky-stavebni-promeny-nkp-vysehrad.html>.

HAVLÍČEK, Vítězslav. Metro včera, dnes a zítra. *Rudé právo*. 1985, **66**(259), 3. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1985/11/2/3.png>.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, 437 s. ISBN 978-80-262-0982-9.

HRUDKA, Lumír. Dílo celé naší vlasti: Dnes vyjíždějí laky metra s cestujícími na trasu B. *Rudé právo*. 1985, **66**(259), 1. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1985/11/2/1.png>.

CHARVÁT, Štěpán. Dejvická. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://metroart.cz/A/Dejvicka.html>.

CHARVÁT, Štěpán. Historie pražského metra. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-01-17]. Dostupné z: <http://metroart.cz/Historie.html>.

CHARVÁT, Štěpán. Hlavní nádraží. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-12-11]. Dostupné z: <http://metroart.cz/C/HlavniNadrazi.html>.

CHARVÁT, Štěpán. Hradčanská. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://metroart.cz/A/Hradcanska.html>.

CHARVÁT, Štěpán. Jiřího z Poděbrad. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://metroart.cz/A/JirihoZPodebrad.html>.

CHARVÁT, Štěpán. Linka A. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-01-17]. Dostupné z: <http://metroart.cz/LinkaA.html>.

CHARVÁT, Štěpán. Linka B. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://metroart.cz/LinkaB.html>.

CHARVÁT, Štěpán. Linka C. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://metroart.cz/LinkaC.html>.

CHARVÁT, Štěpán. Malostranská. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://metroart.cz/A/Malostranska.html>.

CHARVÁT, Štěpán. Muzeum. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-03-26]. Dostupné z: <http://metroart.cz/A/MuzeumA.html>.

CHARVÁT, Štěpán. Náměstí Míru. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://metroart.cz/A/NamestiMiru.html>.

CHARVÁT, Štěpán. Želivského. *Umění v metru* [online]. Praha: Štěpán Charvát, 2017 - 2022 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <http://metroart.cz/A/Zelivskeho.html>.

IVÁNEK, Jakub. Jan Simota, Jan Kavan: Věda, Práce a Umění. *Ostravské sochy* [online]. Ostrava: Fiducia, 2022 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <http://ostravskesochoy.cz/dilo/183-Veda-Prace-a-Umeni>.

IVÁNEK, Jakub. Jan Simota: Oslava hornické práce. *Ostravské sochy* [online]. Ostrava: Fiducia, 2022 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <http://ostravskesochoy.cz/dilo/7-Oslava-hornicke-prace>.

IVÁNEK, Jakub. Jan Simota: Oslava hutnické práce. *Ostravské sochy* [online]. Ostrava: Fiducia, 2022 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <http://ostravskesochoy.cz/dilo/8-Oslava-hutnicke-prace>.

IVÁNEK, Jakub. Valašská rodina. *Sochy a města* [online]. Praha, Pardubice: Univerzita Pardubice, VŠCHT Praha, 2022 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://sochyamesta.cz/zaznam/23172>.

Jan Simota. In: *AbART* [online]. Praha: Archiv výtvarného umění, 2022, s. 1 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/1267>.

Jaroslav Otruba. In: *AbART* [online]. Praha: Archiv výtvarného umění, 2022, s. 1 [cit. 2022-01-17]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/47263/worked>.

JENIŠTA, Jan a Václav DVOŘÁK. Památník družby dělostřelců. *Sochy a města* [online]. Praha, Pardubice: Univerzita Pardubice, VŠCHT Praha, 2022 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://sochyamesta.cz/zaznam/23347>.

JEŘÁBEK, Jaroslav a Jan TUPÝ. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. 1. Praha: VÚP, 2007 [cit. 2022-12-11]. Dostupné z: https://rvp.cz/informace/wp-content/uploads/2009/09/RVPZV_2007-07.pdf

KAISER, Vladimír a Kristina KAISEROVÁ. *Dějiny města Ústí nad Labem / zpracoval kolektiv autorů za redakce Kristiny Kaiserové a Vladimíra Kaisera*. Ústí nad Labem: Město Ústí nad Labem, 1995, 369 s. ISBN 80-239-3245-4. s.274 – 281.

Kalich. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/kalich>.

KANĚRA, David. I stanice metra Národní třída a Náměstí Republiky mají v sobě svá skrytá umění. *N&* [online]. 2020, **2020**(6.12.), 1 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <https://www.nnmagazine.cz/i-stanice-metra-narodni-trida-a-namesti-republiky-maji-v-sobe-sva-skryta-umeni/>.

KANĚRA, David. Kdož sú boží bojovníci: Želivského & Jiřího z Poděbrad: (Nejvíce esteticky exponované stanice na téma husitství). *N&n: Czech - German magazine* [online]. 2020, **2020**(18. 10.), 1 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <https://www.nnmagazine.cz/kdoz-su-bozi-bojovnici-zelivskeho-jiriho-z-podebrad-nejvice-esteticky-exponovane-stanice-na-tema-husitstvi/>.

KANĚRA, David. Linka B: Nejmladší ze sester. *N&* [online]. 2020, **2020**(16. 11.), 1 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <https://www.nnmagazine.cz/linka-b-nejmladsi-ze-sester/>.

KAROUS, Pavel, ed. *Vetřelci a volavky: atlas výtvarného umění ve veřejném prostoru v Československu v období normalizace (1968-1989) = Aliens and herons: a guide to fine art in the public space in the era of normalisation in Czechoslovakia (1968-1989)*. Překlad Lawrence Wells a Magdalena Wells. Druhé, revidované a rozšířené vydání. V Praze: Pavel Karous, 2015. 467 stran. ISBN 978-80-260-9094-6.

KAROUS, Pavel. O projektu: Výtvarné umění ve veřejném prostoru 70. a 80. let v ČSSR. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/o-projektu>.

KAROUS, Pavel. Plánované zničení průduchu metra na Jiřího z Poděbrad. *BiggMagg* [online]. 2012, **2012**(17. 11.), 1 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <https://www.biggmagg.cz/articles/2364/planovane-zniceni-pruduchu-metra-na-jiriho-z-podebrad>.

Kosmonauti. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/kosmonauti>.

KUBÍKOVÁ, Hana. Po válce. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/po-valce>.

KUDĚJ, Jan. Budovatel metra. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/budovatel-metra>.

LEDERER, Benedikt. Výzdoba stanic metra D může vyjít na půl miliardy. *Pražský deník* [online]. 2017, **2017**(31. 1.), 1 [cit. 2022-01-17]. Dostupné z: <https://prazsky.->

denik.cz/zpravy_region/vyzdoba-stanic-metra-d-muze-vyjit-na-pul-miliardy-20170131.html.

Mašín, Jiří: *Plastiky Slavoje Nejdla 1964 - 1967. Úvod katalogu výstavy v Galerii bratří Čapků*. Praha: SČVU 1968.

Milan Míšek. In: *AbART* [online]. Praha: Archiv výtvarného umění, 2022, s. 1 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/44435>.

Milan Vácha: *galerie. Milan Vácha* [online]. Praha: Avas, 2015 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <https://www.milanvacha.cz/realizace.html>.

PEČ, Martin. 45.výročí úmrtí sochaře Vladimíra Navrátila. *Institut české levice* [online]. 2020, **2020**(17. 1.), 1 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://institutel.cz/blog/2020/01/17/navratil/>.

Petr Šedivý. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochari/petr-sedivy>.

PIJOAN, José. *Dějiny umění*. 2. vyd. Praha: Odeon, 1986, 334 s. Světové umění.

Portrét V. I. Lenina doprovázené verši V. Majakovského. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/portet-v-i-lenina-doprovazene-versi-v-majakovskeho>.

Rodina se vrací do Prahy 3. *Informuji.cz* [online]. 2021, **2021**(25. 10.), 1 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://www.informuji.cz/akce/praha/248733-rodina-se-vraci-do-prahy-3/>.

Rodina. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/rodina-8>.

Rodina. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/nazev-neznamy-139>.

Rodina. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/rodina-14>.

Rodina. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/rodina-18>.

Rodina. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/rodina-3>.

RYBKA, Daniel a Ondřej SUROVÝ. Rodina. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/rodina-6>.

RYBKA, Daniel a Ondřej SUROVÝ. Rodina. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/rodina-5>.

RYBKA, Daniel. Rodina. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/rodina-29>.

Řeka. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/reka>.

SKÁLOVÁ, Anna. Sjednocená Evropa na Jiřáku rozděluje vedení radnice Prahy 3. Jaký bude další osud fontány?. *Pražský patriot* [online]. 2013, **2013**(3. 10.), 1 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <https://www.prazskypatriot.cz/kasna-sjednocena-evropa-na-jiraku-rozdeluje-vedeni-radnice-prahy-3-jaky-bude-jeji-dalsi-osud/>.

SKÁLOVÁ, Jana. Sochař: Po té, co zanikl čtyřprocentní zákon, to jde s uměním ve veřejném prostoru z kopce. *Pražský patriot* [online]. 2014, **2014**(14. 11.), 1 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://www.prazskypatriot.cz/sochar-po-te-co-zanikl-ctyr-procentni-zakon-to-jde-s-architekturou-ve-verejnem-prostoru-z-kopce>.

Slavoj Nejedl. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochari/slavoj-nejdl>.

Sochy. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy>.

Sousoší Rodina. *Kudy z nudy* [online]. Praha: CzechTourism, 2022 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://www.kudyznudy.cz/aktivity/rodina-se-vraci-do-prahy-3>.

Stanislav Libenský, Jaroslava Brychtová. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochari/stanislav-libensky-jaroslava-brychtova>.

STROPNICKÝ, Matěj. A budou sochy, mozaiky a estetické pozvedání lidu. *Deník Referendum* [online]. 2014, **2014**(4. 9.), 1 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://denikreferendum.cz/clanek/18680-a-budou-sochy-mozaiky-a-esteticke-pozvedani-lidu>.

SUROVÝ, Ondřej. Kovové květy – reklamní osvětlovací prvky. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/kovove-kvety-reklamni-osvetlovaci-prvky>.

ŠEDIVÝ, Petr. O fontáně na Jiřáku a sporu o ni. *Kauza3: Časopis o Praze 3* [online]. 2014, **2014**(13. 9.), 1 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://www.kauza3.cz/kauza-stavby/o-fontane-na-jiraku-a-sporu-o-ni.html>.

ŠKRAŇKOVÁ, Petra. Luxus pod zemí. Prohlédněte si úchvatné stanice metra v Moskvě. *IDnes.cz* [online]. 2016, **2016**(2. 4.), 1 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/cestovani/kolem-sveta/metro-moskva-stanice-vyzdoba.A160330_114718_kolem-sveta_skr.

ŠREJMA, Josef. *Metroart: výtvarná monografie metra: 1974-1994: architektonický a ikonografický rozbor stanic s výtvarnými díly*. 1. vydání. Praha: [Josef Šrejma], 2019. 197 stran. ISBN 978-80-270-6286-7.

TREJTNAR, Mirek. Náměstí čekalo na diskuzi o regeneraci řadu let. *Kauza3: Časopis o Praze 3* [online]. 2014, **2014**(20. 9.), 1 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://www.kauza3.cz/kauza-stavby/namesti-cekalo-na-diskuzi-o-regeneraci-řadu-let>.

www.kauza3.cz/kauzy/kauza-stavby/namesti-cekalo-na-diskusi-o-regeneraci-mnoholet.html.

TRLIFAJ, Šimon. (Ne)chcete rekonstrukci náměstí Jiřího z Poděbrad? A co s kašnou? Přečtěte si koho volit. *Kauza3: Časopis o Praze 3* [online]. 2014, **2014**(29. 9.), 1 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://www.kauza3.cz/kauzy/komunalni-volby-2014/nechcete-rekonstrukci-namesti-jiriho-z-podebrad-a-co-s-kasnou-precete-si-koho-volit.html>.

TRUSCHKA, Samuel. Sochařina se nedá ničím ošidit. *Stop: Stodůlecký posel* [online]. 2014, **2014**(11), nestr. [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://stop.p13.cz/cs/listopad-2014/socharina-se-neda-nicim-osidit/4949/>.

TUREK, Jakub. Jiří Kryštůfek, sochař pubertálních dívek. *Horydoly.cz* [online]. 2019, **2019**(29. 3.) [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://www.horydoly.cz/slovník/jiri-krystufek-sochar-pubertalnich-divek.html>.

TUREK, Jakub. Jiří Kryštůfek, sochař pubertálních dívek. *Horydoly.cz* [online]. 2019, **2019**(29. 3.) [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://www.horydoly.cz/slovník/jiri-krystufek-sochar-pubertalnich-divek.html>.

Umění tu není popelkou. *Rudé právo*. 1978, **58**(189), 5. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1978/8/12/5.png>.

Vendelín Zdrůbecký. In: *AbART* [online]. Praha: Archiv výtvarného umění, 2022, s. 1 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/1615/studied>.

Vendelín Zdrůbecký. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochari/vendelin-zdrubecky>.

Vladimír Navrátil. In: *AbART* [online]. Praha: Archiv výtvarného umění, 2022, s. 1 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/3053>.

Výtvarné soutěže. *Dopravní podnik hl. m. Prahy, akciová společnost* [online]. Praha: Dopravní podnik hl. m. Prahy, 2022 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://www.dpp.cz/metro-d/popis-projektu/vytvarne-souteze>.

WE, Misha. Mladí milenci. *Vetřelci a volavky* [online]. Praha: onkubator, 2022 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/mladi-milenci>.